ПРАЛЕТАРЫ ЎСІХ КРАІН, ЯДНАЙЦЕСЯ!

ЛІТАРАТУРА і МАСТАЦТВА

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР.

№ 97 (1631) | Пятніца, 8 снежня 1961 года | Цана 4 кап.

У ГЭТЫМ НУМАРЫ

ГЭТАГА ПАТРАБУЕ ЖЫЦЦЁ

Р. КІСЯЛЁЎ,
міністр культуры БССР

XXII З'ЕЗД КПСС выклікаў сярод работнікаў культуры рэспублікі вялікі творчы ўздым і высокую палітычную актыўнасць. Напярэдадні з'езда сярод рабочых прадпрыемстваў паліграфіі, кінафікатараў разгарнуўся рух за датэрміновае выкананне гадавых вытворчых планаў. Работнікі культурна-асветных устаноў узялі на сябе абавязацельствы па паляпшэнню культурна-масавай работы, распаўсюджванню кнігі ў масах.

У выніку перадз'ездаўскага спаборніцтва ў рэспубліканскую Кнігу гонару занесены многія калектывы і работнікі кіно, паліграфіі, культурна-асветных устаноў, якія датэрмінова выканалі свае перадз'ездаўскія абавязацельствы і працуюць у лік 1962 года.

Галоўным у ідэалагічнай рабоце цяпер, як падкрэслена ў рэзалюцыі XXII з'езда КПСС, з'яўляецца глыбокае растлумачэнне Праграмы КПСС, мабілізацыя ўсіх працоўных на яе здзяйсненне. Ажыццяўленню гэтай задачы і павінна быць падпарадкавана ўся дзейнасць культурна-асветных устаноў.

Для таго, каб умела весці прапаганду рашэнняў XXII з'езда партыі, неабходна перш за ўсё самім работнікам культуры добра вывучыць іх. Толькі пры гэтай умове ўсе формы клубнай работы набудуць баявы змест. і нашы культасветустановы акажуць вялікую дапамогу партыйным арганізацыям.

ВАЖНАЕ месца ў рабоце клубных устаноў павінна займаць прапаганда вопыту перадавікоў вытворчасці. Трэба не толькі шырока прапагандаваць лепшыя формы і метады работы, але і садзейнічаць укараненню іх у практыку. Такая форма работы, як «Кнігі працоўнай славы», атрымала шырокае распаўсюджанне ў клубных установах Брэсцкай, Гомельскай і іншых абласцей.

Добра прапагандуе перадавы вопыт, арганізоўвае сацыялістычнае спаборніцтва Лапіцкі сельскі клуб Асіповіцкага раёна (загадчык тав. Цяцерын). Тут адначасова з лекцыямі і гутаркамі аб передавым вопыце праводзяцца вечары на тэмы: «Мы камунізм робім явай», «На фермы — працавітыя, энергічныя, настойлівыя», «Хто не працуе, той не есць» і інш. Стала добрай традыцыяй праводзіць вечары ўшанавання перадавікоў калгаса. Шмат увагі аддаецца жывёлаводам. Для іх клуб часта наладжвае вечары, праводзіць гутаркі, арганізоўвае экскурсіі на іншыя жывёлагадоўчыя фермы, запрашае даярак і свінарак на канцэрты, папулярызуе вопыт перадавых жывёлаводаў. Раз у месяц ва ўрачыстай абстаноўцы пераможцам у сацыялістычным спаборніцтве ўручаецца вымпел «Лепшая жывёлагадоўчая ферма», а разам з ім чырвоная зорка, якая ўстанаўліваецца на памяшканні перадавой фермы. Вялікую ўвагу аддае клуб выкананню сацыялістычных абавязацельстваў, узятых калгасам і брыгадамі. У выніку добра прадуманай і арганізаванай палітыка-масавай работы калгас імя Калініна мае высокія гаспадарчыя паказчыкі.

Па-баявому будуе сваю работу Кобрынскі раённы Дом культуры Брэсцкай вобласці (дырэктар тав. Пячонкіна). Тут рэгулярна праводзяцца балі маладых жывёлаводаў, вечары і маршы камуністычных брыгад, вечары маякоў калгасаў і саўгасаў. Пры раённым Доме культуры працуе агітмастацкая брыгада, якая рэгулярна выязджае ў калгасы раёна. Матэрыял агітбрыгады грунтуецца на мясцовых фактах.

Побач з гэтым у рабоце клубных устаноў і па сённяшні дзень ёсць істотныя недахопы, якія зніжаюць узровень культурнага абслугоўвання насельніцтва.

Дрэнна працуюць культасветустановы Быхаўскага раёна. Памяшканні большасці з іх не адрамантаваны, у іх брудна. Вельмі часта клубныя ўстановы выкарыстоўваюцца пад склады збожжа. Памяшканні Сялецкага і Палкоўскага сельскіх клубаў па сутнасці ператвораны ў брыгадныя гаспадарчыя двары. У гэтых клубах штодзённа брыгадзіры праводзяць размеркаванне нарадаў калгаснікам на работы.

Нездавальняюча працуе і раённы Дом культуры, хоць ён павінен быць прыкладам, абавязан аказваць дапамогу сельскім культасветустановам. У раённым Доме культуры няма ніводнага гуртка мастацкай самадзейнасці.

ТРЭБА прыцягнуць да работы клубаў шырокі актыў з ліку інтэлігенцыі — настаўнікаў, урачоў, спецыялістаў сельскай гаспадаркі, перадавых людзей калгасаў і саўгасаў, ажывіць работу праўленняў клубаў, завесці такі парадак, каб штогод клуб рабіў справаздачу перад насельніцтвам аб сваёй рабоце.

Аб тым, якую дапамогу культасветустанове можа аказаць актыў, сведчыць работа Негарэльскага сельскага клуба Дзяржынскага раёна (загадчык тав. Цімафеева). Тут у рабоце клуба прымае ўдзел звыш 150 чалавек. Гэта людзі розных узростаў і прафесій.

За апошні час у радзе раёнаў нашай рэспублікі нарадзілася каштоўная ініцыятыва па стварэнню школ грамадскіх прафесій, у якіх актывісты клубаў, асабліва маладыя, набываюць неабходныя веды і навыкі клубнай работы.

Трэба гэтую ініцыятыву падтрымаць і ўжо сёлета стварыць такія школы пры ўсіх раённых дамах культуры, а таксама ў сельскіх клубах больш буйных населеных пунктаў.

Некаторыя ўстановы культуры пасля з'езда правялі вялікую работу па разгортванню ў клубах, дамах культуры, бібліятэках нагляднай агітацыі, якая прапагандуе рашэнні XXII з'езда КПСС.

Заслугоўвае ўвагі работа Паплаўскага сельскага клуба (загадчык тав. Яфрэмаў), Мачаскага сельскага клуба (загадчык тав. Няхай) Бярэзінскага раёна. Работнікі гэтых клубаў, абапіраючыся на шырокі актыў, аформілі рад стэндаў, плакатаў, календароў працоўнай славы, якія расказваюць пра велічны план пабудовы камунізма, пра тое, як працаўнікі вёскі спаборнічаюць за датэрміновае выкананне сямігодкі. На жаль, у многіх установах культуры рэспублікі ўсё яшчэ не аператыўна праводзіцца абнаўленне нагляднай агітацыі. У Дабравольскім сельскім клубе Свіслацкага раёна Гродзенскай вобласці вісіць пажоўклы, запылены лозунг амаль трохгадовай даўнасці.

У Парадунскім сельскім клубе Радунскага раёна (загадчык тав. Малец) вісіць лозунг: «Чалавек без царквы абыдзецца, а царква без чалавека не». Цяжка зразумець, для чаго і з якою мэтай вывешаны гэты лозунг. Унізе, на невялікім газетным стэндзе стаяць тры-чатыры антырэлігійныя брашуры выпуску, прыкладна, 1956—1958 гадоў, без вокладак, толькі з тытульнымі старонкамі. Такія кніжкі наўрад ці захоча хто ўзяць у рукі, яны сваім выглядам адштурхоўваюць чытача. На адной са сцен напісана: «Сацыялістычныя абавязацельствы нашага калгаса». А саміх абавязацельстваў даўно няма.

Для прапаганды перадавікоў вытворчасці, іх вопыту трэба шырэй выкарыстоўваць такія формы, як «Каляндар працоўнай славы». У яго штодзённа заносяцца імёны людзей, якія вызначыліся за мінулы дзень.

Патрэбна з добрым густам афармляць памяшканні культасветустаноў. Да гэтай справы неабходна прыцягваць у якасці кансультантаў мастакоў, архітэктараў, раіцца з імі, як лепш расставіць мэблю, што і як размясціць у нагляднай агітацыі, якую надаць ёй форму, якія фарбы ўжыць, каб гэта вабіла і радавала вока чытача.

Некаторыя нашы бібліятэкі праяўляюць ужо такую ініцыятыву. Напрыклад, Бабруйская дзіцячая бібліятэка імя Крупскай звярнулася да мастака мясцовага тэатра і ён дапамог аформіць бібліятэку.

У НАС ЁСЦЬ пэўны станоўчы вопыт у прапагандзе рашэнняў і матэрыялаў XXII з'езда партыі. У бібліятэках арганізоўваюцца кніжныя выстаўкі, праводзяцца агляды літаратуры, калектыўныя чытанні, вечары пытанняў і адказаў, вусныя часопісы і іншыя формы масавай прапаганды кнігі па самай разнастайнай тэматыцы.

З густам, з выдумкай наладжана наглядная агітацыя ў Бабруйскай гарадской бібліятэцы імя Пушкіна. Увага кожнага чытача спыняецца на вялікай тэматычнай выстаўцы літаратуры. На ёй творы К. Маркса, Ул. І. Леніна, матэрыялы XXII з'езда КПСС і XXV з'езда КПБ, літаратура па пытаннях камуністычнага будаўніцтва і выхавання чалавека камуністычнага грамадства. Разам з гаркомам партыі бібліятэкі горада правялі агульнагарадскія вечары, прысвечаныя маральнаму кодэксу будаўніка камунізма.

Аднак далёка не ўсе бібліятэкі вядуць актыўную прапаганду матэрыялаў XXII з'езда КПСС. У тым жа Бабруйску за некалькі дзесяткаў метраў ад бібліятэкі імя Пушкіна знаходзіцца раённая бібліятэка. Там наглядная агітацыя ўстарэла, у памяшканні няўтульна. У рабоце бібліятэкараў не адчуваецца ніякага ўздыму, ініцыятывы. Такое ж становішча ў Мазырскай і ў некаторых іншых раённых бібліятэках.

(Заканчэнне на 2-й стар.).

ДЭЛЕГАТ З'ЕЗДА РАСКАЗВАЕ

У Слаўгарадзе перад удзельнікамі раённай нарады культасветработнікаў выступіў дэлегат XXII з'езда КПСС механізатар калгаса імя Леніна М. Шакараў. Ён расказаў загадчыкам клубаў і бібліятэк аб рабоце гістарычнага з'езда, аб задачах, якія паставіла наша партыя ў галіне навукі і культуры.

Удзельнікі семінара намецілі рад цікавых мерапрыемстваў па прапагандзе матэрыялаў XXII з'езда КПСС.

С. СЯМЁНАЎ.

КАБ ШЧАСЛІВА ЖЫЎ ЧАЛАВЕК

Сёмы раз збіраюцца ў Крамлі дэпутаты Вярхоўнага Савета СССР пятага склікання, першы раз — пасля знамянальнага XXII з'езда КПСС, які прыняў Праграму партыі і абвясціў: «Цяперашняе пакаленне савецкіх людзей будзе жыць пры камунізме!»

На парадку дня сесіі пытанні: аб Дзяржаўным плане развіцця народнай гаспадаркі Саюза ССР на 1962 год; аб Дзяржаўным бюджэце Саюза ССР на 1962 год і аб выкананні Дзяржаўнага бюджэту за 1960 год. На сесіі будуць абмеркаваны праекты законаў «Асновы грамадзянскага заканадаўства Саюза ССР і саюзных рэспублік» і «Асновы грамадзянскага судаводства Саюза ССР і саюзных рэспублік». Сесія зацвердзіць Указы Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР.

Бурнымі апладысментамі сустрэлі дэпутаты і госці з'яўленне таварышаў Л. І. Брэжнева, Г. І. Воранава, Ф. Р. Казлова, А. М. Касыгіна, О. В. Куусінена, А. І. Мікаяна, Д. С. Палянскага, М. А. Суслава, М. С. Хрушчова, М. М. Швярніка, Б. В. Грышына, Ш. Р. Рашыдава, К. Т. Мазурава, В. П. Мжаванадзе, У. В. Шчарбіцкага, П. Н. Дэмічава, Л. Ф. Ільічова, Б. М. Панамарова, І. В. Спірыдонава, А. М. Шэлепіна.

6 снежня дэпутаты савецкага парламента пачалі абмеркаванне плана чацвёртага года сямігодкі, які з'яўляецца важным этапам у стварэнні матэрыяльна-тэхнічнай базы камунізма.

Поўныя творчага натхнення і энтузіязму, савецкія людзі ажыццяўляюць рашэнні з'езда Камуністычнай партыі. Задачы трэцяга года сямігодкі выкананы! Закладваецца фундамент новых перамог, перамог 1962 года.

Нашы планы грандыёзныя, смелыя і рэальныя. Працоўныя ўпэўнены, што заўтра яны зробяць больш, чым зрабілі сёння.

Аб нашых планах, аб вялікіх справах савецкага народа ў чацвёртым годзе сямігодкі расказвае ў сваім дакладзе намеснік Старшыні Савета Міністраў СССР, старшыня Дзяржплана СССР, дэпутат В. Н. Новікаў.

Затым быў заслуханы даклад аб Дзяржаўным бюджэце СССР на 1962 год і выкананні Дзяржаўнага бюджэту за 1960 год, які зрабіў міністр фінансаў СССР, дэпутат В. Ф. Гарбузаў.

На раздзельных пасяджэннях палат былі заслуханы: у Савеце Саюза — садаклад Бюджэтнай камісіі (дэпутат І. С. Сенін), у Савеце Нацыянальнасцей — садаклад Бюджэтнай камісіі (дэпутат М. А. Ясноў) і Эканамічнай камісіі (дэпутат О. І. Івашчанка).

Па дакладах разгарнуліся спрэчкі.

На Мінскім заводзе аўтаматычных ліній славіцца сваімі працоўнымі поспехамі брыгада чатырох братоў Казловых. Гэта нястомныя працаўнікі, наватары вытворчасці, вопытныя токары-універсалы. Брыгаду ўзначальвае старэйшы брат Аляксандр Васільевіч, якому прысвоена ганаровае званне ўдарніка камуністычнай працы. Браты Казловы цяпер нясуць ударную працоўную вахту. Натхнёныя рашэннямі XXII з'езда КПСС, яны выканалі датэрмінова гадавое заданне і ўзялі новыя павышаныя сацыялістычныя абавязацельствы. На здымку, які зрабіў Ул. Дагаеў, вы бачыце Аляксандра, Фёдара, Васіля і Пятра Казловых (злева направа).

НА ПРАСТОРЫ ТВОРЧАСЦІ

У Саюзе мастакоў БССР адбыўся адкрыты партыйны сход, прысвечаны абмеркаванню вынікаў гістарычнага XXII з'езда КПСС і творчых задач мастакоў нашай рэспублікі.

Прысутныя на сходзе мастакі, работнікі майстэрань Мастацкага фонду, супрацоўнікі Дзяржаўнага мастацкага музея БССР з вялікай увагай праслухалі даклад сакратара Мінскага абкома КПБ А. Кузьміна. Дакладчык расказаў аб выніках XXII з'езда, аб тым вялікім значэнні, якое маюць яго рашэнні ў жыцці нашай краіны. Тав. Кузьмін спыніўся на тых задачах, якія ставіць партыя перад работнікамі савецкага мастацтва ў перыяд пабудовы камуністычнага грамадства.

Велічная Праграма пабудовы камунізма ў нашай краіне, прынятая на гістарычным партыйным форуме, усхвалявала і натхніла мастакоў Беларусі. Пра гэта яны гаварылі ў сваіх выступленнях.

Старшыня Саюза мастакоў БССР П. Нікіфараў заклікаў яшчэ больш умацоўваць сувязь мастацтва з жыццём народа. Ён сказаў, што сапраўдны твор мастацтва можа стварыць толькі той мастак, які глыбока вывучае навакольную рэчаіснасць. Мастакі павінны паказаць у сваіх жывапісных палотнах, графічных лістах і скульптурах людзей, адухоўленых самымі перадавымі і велічнымі ідэямі сучаснасці. Ніколі яшчэ перад нашымі майстрамі выяўленчага мастацтва не адкрываліся такія шырокія перспектывы і просторы для натхнёнай творчасці, як цяпер.

Мастак М. Данцыг расказаў пра свае ўражанні аб творчай паездцы на цаліну, у Кустанайскую вобласць. Ён сустракаўся з маладымі цаліннікамі, сабраў вялікі матэрыял для сваёй далейшай работы. У заключэнне свайго выступлення М. Данцыг заклікаў маладых мастакоў больш уважліва вывучаць жыццё, часцей сустракацца з рабочымі і калгаснікамі, бачыць за нашай штодзённасцю тое вялікае, што ствараецца людзьмі нашай Радзімы.

Народны мастак БССР З. Азгур гаварыў пра тыя незабыўныя ўражанні, якія пакінуў у свядомасці савецкіх людзей XXII з'езд КПСС.

— Якой магутнай зброяй для ўсіх нас з'яўляецца метад сацыялістычнага рэалізму, — сказаў З. Азгур. — Ён дае магчымасць савецкім мастакам ствараць яркія і паўнакроўныя вобразы сучаснікаў у процівагу варожаму нам фармалістычнаму мастацтву капіталістычнага свету.

Вялікае значэнне ў нашы дні набывае прапаганда розных відаў мастацтва. Пра ўзмацненне прапагандысцкай работы мастакоў сярод насельніцтва гаварыў адказны сакратар Саюза мастакоў БССР тав. Карчэўскі. Ён заклікаў мастакоў больш актыўна выкарыстоўваць разнастайныя формы сувязі з народам: сустрэчы на выстаўках, выступленні з гутаркамі і лекцыямі, выезды з творчымі справаздачамі ў гарады і раёны рэспублікі. Апроч таго, тав. Карчэўскі спыніўся на пытанні аб ролі мастака ў прамысловасці. Мастакі павінны цячыльней звязацца з прамысловасцю, садзейнічаць максімальнаму задавальненню патрэб савецкіх людзей у зручных, дабротных, танных, прыгожых і па-мастацку выразных рэчах быту. Аб задачах мастака, ролі мастацтва ў жыцці нашай краіны гаварылі ў сваіх выступленнях Л. Лейтман, І. Стасевіч і іншыя.

Сход прыняў разгорнутую рэзалюцыю, у якой аднадушна адабраюцца рашэнні XXII з'езда КПСС.

ХТО ЛЕПШ, ХТО ЦІКАВЕЙ...

— Адна ў нас доля — адны ў нас песні, — гавораць удзельнікі Ашмянскай агітбрыгады.

Вялікі творчы ўздым панаваў да канца рэспубліканскага агляду мастацкіх агітбрыгад. Нямала цікавага і павучальнага паказалі калектывы аматараў Гродзенскай, Мінскай і Магілёўскай абласцей. Кожны з іх у меру сваіх сіл і магчымасцей стараўся не толькі ўдумліва скласці цэласную па кампазіцыі і свежую па задуме праграму, але і дамагчыся яе мастацкага ўвасаблення на сцэне.

Асабліва радасным і хвалюючым было выступленне ашмянскай агітбрыгады «Дружба». Такую назву яна атрымала таму, што ў яе склад уваходзяць як беларускія, так і літоўскія самадзейныя артысты з суседняга з Ашмяншчынай Вільнюскага раёна Савецкай Літвы. Хіба гэта не выдатны факт з нашай рэчаіснасці! Вось яна, сапраўдная дружба нашых народаў: людзі розных нацыянальнасцей — літоўцы і беларусы — жывучы побач і спаборнічаючы паміж сабою ў працы, разам весяляцца на адпачынку, разам спяваюць кожны на роднай мове свае любімыя песні!

Уся праграма ашмянцаў пабудавана на адной высакароднай тэме. Звязваючым нумарам стала папулярная песня беларускага кампазітара Д. Лукаса «Узнялося сонца яснае», напісаная ім у свой час у гонар будаўніцтва гідраэлектрастанцыі на граніцы трох рэспублік — Беларусі, Літвы і Латвіі. Мелодыя гэтай шыракараспеўнай патрыятычнай песні гучыць на дзвюх мовах (беларускай і літоўскай), калі адкрываецца заслона і мы бачым цёплую сустрэчу ўдзельнікаў агітбрыгады, якія збіраюцца ехаць абслугоўваць калгасных працаўнікоў, і тая ж узнёслая песня чуецца ў выглядзе музычнага апафеозу ў сцэне-фінале.

Кожны нумар праграмы ашмянцаў (аўтары тэксту — маладыя паэты Ю. Свірка і Ул. Паўлаў) вельмі добра апрацаваны, слухаецца і глядзіцца з цікавасцю. Беларускія і літоўскія песні, танцы чаргуюцца паміж сабою адзін за адным. Вось адгучала цудоўная беларуская жартоўная песня «Чабарок», якую музычна і лёгка спявае Я. Архіпава, і ўслед за ёю пайшоў традыцыйны літоўскі народны танец «Клумпакоіс». Удзельнікі агітбрыгады Д. Маркевічутэ і А. Стачкус выконваюць яго ў драўляных чаравіках (адсюль і назва танца) і выконваюць тэмпераментна, з пачуццём гумару. Літоўскім танцорам не ўступае па майстэрству беларуская танцавальная пара ў складзе Я. Аляхновіч і П. Данілава — выканаўцаў «Лявоніхі» і жартоўнай карцінкі «Ішоў з работы трактарыст».

А колькі паэзіі, задушэўнай цеплыні было ўкладзена вакальным квартэтам «Дружба» ў выкананне літоўскай песні «Рамунэля» і беларускай — «Не шукай» (музыка І. Любана). Ашмянская агітбрыгада, узняўшы актуальную і жыццёва важную тэму дружбы народаў, здолела тым самым знайсці ўласнае творчае аблічча і заваяваць прызнанне гледачоў.

Намнога слабей выступілі на аглядзе агітбрыгады Навагрудскага і Лідскага дамоў культуры. Іх праграмы не нясуць у сабе вялікай сэнсавай нагрузкі, не вызначаюцца надзённасцю і кампазіцыйнай цэласнасцю.

Парадавалі народныя таленты Міншчыны. Мастацкія агітбрыгады Стаўбцоўскага, Мядзельскага і Івянецкага раённых дамоў культуры паказалі на аглядзе ўзрослую выканаўчую культуру і аказаліся здольнымі на багатую выдумку і арыгінальную падачу мясцовага матэрыялу калектывамі.

«З Вожыкам у калгасе» — так назвалі стаўбцоўскія самадзейныя артысты тэатралізаваны агляд, заснаваны на канкрэтных фактах і назіраннях з калгаснай рэчаіснасці. Сцэнарый агляду дасціпна і ў той жа час вельмі проста напісала інструктар раённага Дома культуры Д. Кухарава. Добрая і свежая знаходка ў ім — сам пачатак. Вожык выходзіць на авансцэну не з-за куліс, а проста з глядзельнай залы, несучы перад сабою «крытыкуючы фотаапарат». Вожык — душа агітбрыгады: ён дапамагае яе ўдзельнікам ускрываць усе недахопы ў калгасах, выводзіць на «чыстую ваду» ашуканцаў і нядбайнікаў.

Пачынаючы ад тэксту і канчаючы рознымі музычна-харэаграфічнымі творамі — усё добра ўвязана і скампанавана ў стаўбцоўскім тэатралізаваным аглядзе. Таму зусім не здаюцца ўстаўнымі танцавальная карцінка «Гультай на спатканні», частушкі аб кукурузе з адпаведным вясёлым танцам і г. д.

На правільным творчым шляху знаходзяцца Мядзельская і Клімавіцкая мастацкія агітбрыгады, хоць ім яшчэ трэба нямала папрацаваць над удасканаленнем сваіх праграм, каб яны атрымаліся больш закончанымі і выразнымі па свайму зместу.

Агляд, які працягваўся тыдзень, закончыўся. Цяпер ужо можна назваць лепшыя агітбрыгады рэспублікі: Рэчыцкую, Ашмянскую, Стаўбцоўскую і Лёзненскую. Гэтыя агітбрыгады—своеасаблівыя маякі ў самадзейным мастацтве, на якія могуць раўняцца і іншыя аматарскія калектывы, пераймаць вопыт іх работы. Гэтыя чатыры мастацкія агітбрыгады выступяць яшчэ раз на сталічнай сцэне ў сённяшнім заключным канцэрце агляду.

Г. СІЦЯК.

Вожык і ў Стаўбцах не менш калючы, чым у Мінску.

Танец «Нарачанскія рыбакі» ў выкананні мядзельскіх артыстаў.

ГЭТАГА ПАТРАБУЕ ЖЫЦЦЁ

(Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.).

Ва ўсёй нашай краіне і ў нас у рэспубліцы цяпер набываюць развіццё такія формы ўдзелу грамадскасці ў кіраванні вытворчасцю, як канструктарскія бюро і лабараторыі, якія працуюць на грамадскіх асновах, саветы рацыяналізатараў і інш. Гарадскія бібліятэкі разам з тэхнічнымі і прафсаюзнымі павінны забяспечыць такія арганізацыі неабходнай літаратурай і своечасовай інфармацыяй аб новых кнігах па профілю вытворчасці.

Бібліятэкамі нашай рэспублікі штогод карыстаюцца больш 4,5 мільёна чытачоў. Напярэдадні XXII з'езда КПСС многія сельскія бібліятэкі рапартавалі аб тым, што бібліятэчная кніга ўвайшла ў кожны дом, у кожную сям'ю.

У бібліятэках Беларусі шырокае распаўсюджанне атрымала новая форма абслугоўвання чытачоў — адкрыты доступ да кніжных фондаў. Усё больш шырокае развіццё набываюць такія грамадскія формы, як бібліятэчныя саветы. Расце грамадскі актыў бібліятэк: кнігаклошы, чытальнікі, перасоўнікі, сябры кнігі — загадчыкі хатніх бібліятэк.

Нам трэба замацаваць поспехі раённых сельскіх і прыклубных бібліятэк, якія дамагліся, што кнігі чытаюць у кожнай сям'і. Сёння перад бібліятэкамі вёскі ставіцца канкрэтная задача: зрабіць так, каб бібліятэчнай кнігай карыстаўся кожны пісьменны чалавек.

У нас ужо ёсць сельскія бібліятэкі, якія паспяхова гэта ажыццявілі, напрыклад, Талькаўская бібліятэка Пухавіцкага раёна, Дашкаўская Магілёўскага раёна. Яны выйшлі пераможцамі ў конкурсе, аб'яўленым газетай «Известия». Гэтыя бібліятэкі занялі другое месца ў Савецкім Саюзе.

Не трэба забываць пра такую вялікую культурную сілу, як людзі розных спецыяльнасцей, што пайшлі на пенсію: урачы, інжынеры і асабліва настаўнікі. Яны маюць за плячыма вялікі жыццёвы і прафесіянальны вопыт і могуць сур'ёзна дапамагчы бібліятэкам у прапагандысцкай і выхаваўчай рабоце. Бібліятэкары Пінска і Брэста добра ўлічваюць гэта і з дапамогаю такога актыву арганізавалі на ўскраінах сваіх гарадоў хатнія бібліятэкі. Так, ад Пінскай цэнтральнай гарадской бібліятэкі працуюць 28 хатніх бібліятэк, у Мінску і Магілёве створана 19 грамадскіх бібліятэк, сетку якіх трэба і далей пашыраць.

Неабходна шырэй прыцягваць да работы бібліятэк моладзь. Заслугоўвае ўвагі ў гэтых адносінах вопыт Маладзечанскай цэнтральнай гарадской бібліятэкі (загадчыца тав. Ліпіхіна). Разам з гаркомам камсамола гэтая бібліятэка здолела далучыць да абслугоўвання насельніцтва кнігай 40 камсамольскіх арганізацый горада.

Калі ва ўсіх бібліятэках, як, напрыклад, у Міжслабадской сельскай бібліятэцы Клецкага раёна, кожны дваццаты чытач будзе прапагандыстам кнігі, дык можна не сумнявацца, што з такім актывам задача абслугоўвання кожнага пісьменнага чалавека будзе вырашана паспяхова.

Там, дзе работнікі культурна-асветных устаноў праяўляюць клопаты аб рабоце народных універсітэтаў, там і справы ідуць лепш. Аднак рад абласных упраўленняў і раённых аддзелаў культуры аддаюць мала ўвагі зместу работы універсітэтаў, мірацца з сур'ёзнымі недахопамі ў іх дзейнасці, не праяўляюць дастатковай увагі да падбору лектараў.

Недапушчальна, што сёлета зменшылася колькасць народных універсітэтаў у параўнанні з мінулым годам.

У кожным раёне ёсць усе неабходныя ўмовы для стварэння народных універсітэтаў прапаганды сельскагаспадарчых ведаў і перадавога вопыту. Базай для работы гэтых універсітэтаў павінны з'явіцца доследна-паказальныя гаспадаркі. Такія народныя універсітэты сельскагаспадарчых ведаў і перадавога вопыту працуюць у Глыбоцкім, Талачынскім і Віцебскім раёнах.

Цяпер у рэспубліцы налічваецца 18 тысяч гурткоў мастацкай самадзейнасці, у рабоце якіх удзельнічае каля 300 тысяч чалавек.

У мінулым годзе калектывы мастацкай самадзейнасці наладзілі звыш 60 тысяч канцэртаў, спектакляў і выступленняў, якія паглядзела да 20 мільёнаў працоўных рэспублікі.

Значную работу па абслугоўванню працоўных праводзяць агітацыйна-мастацкія брыгады, створаныя на базе калектываў мастацкай самадзейнасці, якіх у рэспубліцы больш дзвюх тысяч.

У Беларусі створан і працуе 21 народны тэатр. Гэта амаль у два разы больш, чым прафесіянальных тэатраў.

З кожным годам колькасць народных тэатраў будзе павялічвацца. Яны ўзнікнуць у кожным раённым цэнтры і буйных сельскіх населеных пунктах.

Аднак варта адзначыць, што стварэнне народных тэатраў ідзе ў радзе абласцей самацёкам. Ненармальным з'яўляецца тое, што пры культурна-асветных установах Магілёўскай вобласці цяпер няма ніводнага народнага тэатра.

У мінулым годзе ў кожным народным тэатры ў сярэднім было 40 удзельнікаў. За год пастаўлена па тры новыя спектаклі. Кожны тэатр у сярэднім наладзіў 39 выступленняў, у тым ліку 17 выязных. Абслужана кожным народным тэатрам каля 18 тысяч гледачоў. Спектаклі народных тэатраў рэспублікі за год наведала да 300 тысяч гледачоў.

Побач з творамі класічнай драматургіі, народныя тэатры звяртаюць галоўную ўвагу на п'есы савецкіх аўтараў аб нашых сучасніках.

У рэпертуар народных тэатраў трывала ўвайшлі п'есы «Лявоніха на арбіце» А. Макаёнка, «Кухарка» А. Сафронава, «Барабаншчыца» А. Салынскага, «Брэсцкая крэпасць» К. Губарэвіча, «Канстанцін Заслонаў» А. Маўзона, «Кветкі жывыя» М. Пагодзіна і іншыя.

Такі кірунак у рэпертуарнай лініі трэба трымаць і далей. Тым больш, што ў 1963 годзе ў рэспубліцы будзе праведзена тэатральная вясна пад дэвізам «Наш сучаснік на сцэне народнага тэатра».

Жыццё патрабуе, каб пры ўсіх дамах народнай творчасці, гарадскіх і раённых дамах культуры былі створаны і працавалі студыі і гурткі выяўленчага мастацтва. Да работы ў гэтых студыях у абласных цэнтрах цяпер ужо ёсць магчымасць прыцягнуць кваліфікаваных мастакоў. Заслугоўвае ўвагі і вопыт работы выяўленчай студыі пры Брэсцкім абласным Доме народнай творчасці, якая ўжо існуе звыш 15 год. Кіруе студыяй член Саюза мастакоў П. Данелія.

Добрае ўражанне пакінуў рэспубліканскі конкурс маладых выканаўцаў — спевакоў, чытальнікаў, інструменталістаў — удзельнікаў мастацкай самадзейнасці, праведзены сёлетняй восенню ў Мінску. Гэта была сапраўдная дэманстрацыя талентаў.

Відаць, мэтазгодна такія конкурсы праводзіць сістэматычна, скажам, адзін раз у два гады. Патрэбна, каб у іх прымалі ўдзел і прадстаўнікі танцавальнага мастацтва.

У 1962 годзе намечана правесці другую рэспубліканскую Дэкаду самадзейнага мастацтва ў Мінску. Яна падвядзе вынікі трохгадовай работы аматараў мастацкай самадзейнасці Беларусі.

Да дэкады намечана выдаць рад рэпертуарных матэрыялаў: песень, запісаў танцаў, твораў для мастацкага чытання і г. д.

Нам неабходна шырэй і паўней выкарыстоўваць кіно ў камуністычным выхаванні працоўных, у прапагандзе рашэнняў і матэрыялаў XXII з'езда КПСС. Побач з мастацкімі фільмамі работнікі кінасеткі і кінапракату павінны больш паказваць насельніцтву навукова-папулярных, хранікальна-дакументальных і сельскагаспадарчых кінафільмаў, якія мабілізоўвалі б працоўных рэспублікі на барацьбу за стварэнне матэрыяльна-тэхнічнай базы камунізма.

Галоўнае цяпер у рабоце кінафікатараў — гэта далейшае пашырэнне кінасеткі і павышэнне культуры кінаабслугоўвання сельскага насельніцтва. Ставіцца задача, каб да канца 1965 года на цэнтральных сядзібах усіх калгасаў і саўгасаў былі стацыянарныя кінаўстаноўкі. Для гэтага нам трэба адкрыць яшчэ не менш 1100 стацыянараў. У вялікіх населеных пунктах паступова будуць пабудаваны шырокаэкранныя кінатэатры.

Асаблівай увагі патрабуе пытанне добраўпарадкавання сельскіх месц кінапаказу. Бо куды гэта варта, калі ў клубах саўгаса «Высокаўскі» Клімавіцкага раёна і ў аддзяленні саўгаса «Вейна» ў вёсцы Колас Магілёўскага раёна няма нават лавак.

Ужо ў бліжэйшыя два-тры гады намячаецца пабудаваць пяць кінатэатраў у Мінску, па два ў Гомелі і Магілёве і па аднаму ў Гродна, Брэсце, Віцебску.

З цікавым пачынам — беражліва ставіцца да тэхнікі, паляпшаць якасць кінапаказу выступілі кінамеханікі Нясвіжскага раёна. Трэба, каб гэтая каштоўная ініцыятыва была падтрымана ўсімі кінафікатарамі рэспублікі.

У рашэннях з'езда, у выступленнях таварыша М. С. Хрушчова падкрэслівается, што поспехі ў вырашэнні любой задачы ў першую чаргу залежаць ад кіраўніка, яго палітычнай дзейнасці, ініцыятывы.

Гэта адносіцца і да нас, работнікаў культуры. Барысаўскі раённы аддзел культуры доўгі час працаваў з рук вон дрэнна. Яго крытыкавалі за адсутнасць пачуцця новага, няўменне апаратыўна вырашаць важнейшыя задачы, якія стаяць перад культурна-асветнымі ўстановамі.

Цяпер загадчыкам аддзела культуры прызначан А. Лазавенка. Першыя месяцы яго работы сведчаць аб тым, што раённы аддзел культуры стаіць на правільным шляху. Пасля выхаду ў свет матэрыялаў і рашэнняў XXII з'езда КПСС раённы аддзел культуры разам з партыйнымі і камсамольскімі арганізацыямі правёў рад канкрэтных мерапрыемстваў па паляпшэнню работы ўстаноў культуры. У 21 сельскім клубе арганізаваны лекторыі па матэрыялах XXII з'езда партыі. Тав. Лазавенка сам прымае актыўны ўдзел у агітацыйна-прапагандысцкай рабоце, выступае перад працаўнікамі калгасаў, работнікамі ўстаноў культуры з дакладамі аб рашэннях XXII з'езда КПСС і XXV з'езда КПБ.

Нямала станоўчага ёсць у рабоце Смалявіцкага, Вілейскага, Высокаўскага, Баранавіцкага і некаторых іншых раённых аддзелаў культуры. Вялікая заслуга Смалявіцкага раённага аддзела культуры ў тым, што раён першым у рэспубліцы даведзе бібліятэчную кнігу да кожнай калгаснай сям'і.

Ці ўсе раённыя аддзелы культуры так працуюць? Не, не ўсе. Выклікае трывогу становішча спраў у многіх установах культуры Мсціслаўскага раёна. Тут рэдка праводзяцца тэматычныя, літаратурныя вечары, сустрэчы са знатнымі людзьмі раёна, калгасаў.

Чаму так абстаіць справа ў Мсціслаўскім раёне? Таму, што загадчык аддзела культуры Д. Панамароў не праяўляе ініцыятывы і настойлівасці ў рабоце. Пасля XXII з'езда партыі прайшло ўжо больш месяца, а ва ўстановах культуры Мсціслаўскага раёна не абнавілі нават нагляднаю агітацыю, многія загадчыкі сельскіх клубаў і бібліятэк да гэтага часу не ведаюць, што і як трэба рабіць па прапагандзе матэрыялаў з'езда.

Цяпер, калі прынята новая Праграма КПСС, трэба акрэслена вызначыць ролю і месца кожнай установы культуры ва ўсенароднай барацьбе за пабудову камунізма, за выхаванне новага чалавека.

Навучэнцы Гродзенскага музычна-педагагічнага вучылішча атрымалі добры падарунак, — новы будынак, у якім размясцілася канцэртная і чытальная залы, бібліятэка. У бібліятэцы арганізаваны свабодны доступ да кніг і нот.

Нотны аддзел мае вялікую колькасць твораў беларускіх кампазітараў, у тым ліку Я. Цікоцкага, Р. Пукста, І. Кузняцова, Ул. Алоўнікава, І. Ронькіна і шмат іншых.

Чытальная зала бібліятэкі разлічана на 200 месц. Тут студэнты могуць заўсёды падрыхтавацца да чарговай лекцыі і семінара, пачытаць свежыя газеты, пазнаёміцца з навінкамі музычнай літаратуры.

На здымку вы бачыце бібліятэкара камсамолку Валянціну Фянюк, студэнтаў III курса дырыжорска-харавога аддзялення Лідзію Бертэль і баяніста Міхаіла Каспяровіча ў аддзеле беларускай музыкі.

ТЭАТР

МАЦНЕЙ ЗА КРЫЎДУ

«СПРАВА ЯЕ ЖЫЦЦЯ» А. ГУТКОВІЧА І Ф. КАЗОЎСКАЙ У ТЭАТРЫ ІМЯ Я. КОЛАСА

Уключаючы ў свой рэпертуар драму А. Гутковіча і Ф. Казоўскай «Справа яе жыцця», Тэатр імя Якуба Коласа ішоў у пэўным сэнсе на творчы кампраміс. Гэта п'еса — серадняк: не з лепшых і не з горшых у параўнанні з большасцю тых, што дасылае па заяўках тэатраў аддзел распаўсюджвання Упраўлення аховы аўтарскіх праў. Толькі яна паступіла ў тэатр не па пошце з аддзела, а з рук саміх аўтараў. І гэта паклала істотны адбітак на яе лёс.

УААП'аўскія «серадлякі» звычайна бяруцца тэатрамі на пасіўны пракат: як напісана, так і пастаўлена. Ды і як жа можна інакш, калі часам тэатру нават невядома, хто такі аўтар п'есы, а нават калі і вядома, дык што з таго: жыве дзесьці ў Варонежы ці ў Сібіры. А тут — свае аўтары. Непасрэдная гутарка з імі ўзаемна карысная: тэатр пачынае бачыць не толькі тое, што ўвасоблена ў п'есе, але і тое, што хацелі сказаць аўтары.

У аснову драмы «Справа яе жыцця» пакладзены канкрэтны выпадак. Аўтараў і іх блізкіх аднойчы пакрыўдзілі бяздушныя бюракраты ад медыцыны: адмовіліся прыняць хворага ў бальніцу з «геаграфічных» меркаванняў («не наш раён»). Абуральны факт! Так нарадзілася п'еса.

Галоўным героем п'есы стаў Кажухоў — дрэнны спецыяліст, перастрахоўшчык, асоба бяздушная і несумленная. Аўтары выкрываюць яго. Але ў самім працэсе выкрыцця неяк не адчуваеш належнага мастацкага абурэння. Ёсць крыўда. І героі — пакрыўджаныя...

Вось малады фельчар Каця Сцяпанава. З п'есы мы даведваемся, што яна ледзь не скончыла самагубствам з-за загадчыка гарздрава Кажухова. Пачуўшы, што Кажухоў прызначаны галоўурачом, Каця спалохана і разгублена кідаецца ўцякаць з бальніцы некуды на раён. Толькі патрабаванне былога галоўнага ўрача Ксеніі Мікалаеўны Свабодзінай, падмацаванае сардэчным прыступам (!), стрымлівае дзяўчыну.

Свабодзіна — вельмі паважаны, сумленны чалавек. Клопаты аб людзях — справа яе жыцця. Нялёгкая гэта справа. «З'ездзіўся конь», — гаворыць яна пра сябе. Што ж, бывае і так. Бываюць і хворыя сэрцы, бываюць і прыступы, здараецца, людзі трацяць прытомнасць. І мы б не пярэчылі супраць хваравітасці Ксеніі Мікалаеўны ў п'есе, каб аўтары не ператваралі яе (хваравітасць) у адзін з асноўных сцэнічных сродкаў... выкрыцця таго ж Кажухова.

Нават дзіўна: што ні станоўчы персанаж, абавязкова якаянебудзь хвароба — фізічная ці духоўная. У Наташы, дачкі Кажухова, у дзяцінстве быў менінгіт. Закаханы ў яе рабочы хлапец Ваня Жыльцоў трапляе ў аварыю з-за няўдалага кахання («нікога не бачыў вакол сябе, нічога не чуў») і ледзь не памірае. У парторга бальніцы Дорахава — таксама няўдалае каханне. Сябра Вані Жыльцова Косця Зубок пакуль што не перажыў ні менінгіту, ні кахання. Але ў яго хвароба, бадай, самая страшная: «Дзе яны, Давыдавы?! У кнігах? А ў жыцці — Кажуховы!» — кідае ён у твар старому настаўніку...

У фінале зло пакарана. Месца і абставіны фіналу (баль выпускнікоў дзесяцігодкі ў гарадскім парку) закліканы абуджаць пачуцці аптымізму. Колькі падобных фіналаў мы бачылі ў п'есах — з музыкай і са святочным шэсцем станоўчых герояў.

Можна весці размову і пра іншыя хібы п'есы: невыразную мову, рыхласць кампазіцыі. Але ўсё гэта, бадай што, хваробы росту маладых драматургаў.

Тэатр імя Якуба Коласа (рэжысёр спектакля — Ю. Собалеў) бачыў драматургічныя хібы «Справы яе жыцця». У спектаклі яны ў значнай меры пераадолены. А можна ж было пазбегнуць іх сумесным умяшаннем у аўтарскі тэкст. Тэатр не зрабіў гэтага. Гэта быў кампраміс. Рэжысёр, мастак і выканаўцы інакш падышлі да праблемы. Перанёсшы драматычны каркас з п'есы на сцэну амаль некранутым, яны перафарбавалі яго па-свойму.

Афармленне спектакля (мастак Я. Нікалаеў) стварае ўзнёслы, бадзёры, цудоўны настрой! Хочацца дыхаць на поўныя грудзі. І гэтым шырокім дыханнем зажылі персанажы ў спектаклі.

Вось Каця Сцяпанава — артыстка Л. Куцькіна. Куды дзелася яе палахлівасць, забітасць, бездапаможнасць! Размашысты, нібы мужчынскі крок. Плечы наперад, рукі паўсагнутыя ў локцях... «Кажухоў?!... Кажухоў будзе тут?!» — сур'ёзная заклапочанасць на прыгожым, амаль што дзіцячым твары змяняецца абурэннем (не «разгубленасцю», як зазначана ў п'есе). Тым жа, толькі яшчэ больш размашыстым крокам Каця выходзіць (не «выбягае», як думалі аўтары). У гэтай кароценькай сцэнцы раскрыўся прыгожы, калючы, непрымірымы характар. Не плакаць у хусцінку будзе дзяўчына за сцэнай. Каця пайшла змагацца! Няёмка, напэўна, Кажуховым сярод такіх Каць. А Кажухоў? Ці не ўзбуйняецца і яго вобраз ад больш маштабнага вырашэння характару адной з яго працаўніц?

А вось і другая працаўніца Кажухова — Ксенія Мікалаеўна Свабодзіна (М. Бялінская). Да чаго ж прывабны, знаёмы-знаёмы (не па сцэне — з жыцця) характар! Мудрая, моцная, простая. Яе не спалохае хворае сэрца. Шчыміць?.. Што ж, натуральна... Трэба прылегчы. Валідол. Тэабрамін. Убачыла мужа. Пагляд пяшчотны, з дакорам: «Ты ўсё ж прыйшоў? Я ж табе казала — мне няма часу». І — ніякіх шматкроп'яў, хоць у п'есе іх прыпадае на дзве гэтыя фразы ажно цэлых пяць.

Шматкроп'і — чуллівае шкадаванне. А побач з імі ў п'есе — проста жахлівая бязлітаснасць аўтараў да сваёй гераіні. Ледзь Свабодзіна апрытомнела, як адразу па волі драматургаў перад яе вачыма з'яўляецца «злы дэман» Кажухоў з загадам аб сваім прызначэнні на пасаду галоўурача. Што ёй рабіць? Памерці? Каб у жыцці было так, як у п'есе, напэўна нічога іншага не засталося б.

А ў спектаклі Ксенія Мікалаеўна жыве, ды яшчэ як! Урач, яна хутка ліквідавала няспраўнасць клапанаў уласнага сэрца. На канапцы яна праляжала не аж да самага паяўлення Кажухова, як загадвалі ёй аўтары, а роўна столькі, колькі было патрэбна. І Кажухова сустрэла спакойна, дапытліва, мужна. Не шкадаванне, а радасць выклікае ў гледачоў такая Свабодзіна: Кажуховы не пройдуць!

Такіх каштоўных пераасэнсаванняў у пастаноўцы шмат. Мы гэта бачым, калі малады артыст І. Нагаўкін, замест пакут непадзеленага кахання ў вобразе Андрэя Дорахава, раскрывае тэму мужнай павагі і мудрага, гуманістычнага спачування да медсястры Аляксандры Вятровай. А каханне — яно застаецца таксама, але ўжо не як няшчасце лёсу, а як вынік павагі і спачування.

Артыстка Л. Мацісава таксама пазбягае слязлівасці ў вырашэнні няўдалага лёсу, які напаткаў яе ў сустрэчы з мізэрнай душонкай Ласоўскага. Пра сваё недарэчнае пачуццё яна гаворыць неяк проста, з цвярозай тугой.

Па законах мужнай прастаты вырашаны ў спектаклі таксама вобразы жонкі Кажухова — Ганны Мітрафанаўны (арт. Я. Радзялоўская), Вані Жыльцова (Л. Трус) і Косці Зубка (Г. Гарбук). У тым жа плане іграе і Ц. Сяргейчык свайго настаўніка Віталія Андрэевіча. Дарэчы, тут трэба адзначыць майстэрства артыста. Якога мы бачылі надоечы ў другім спектаклі — «Крыніцах», дзе роля вельмі, здавалася б, падобная: таксама стары настаўнік, разумны, добры, чалавечны. А ў Ц. Сяргейчыка атрымаліся два самастойныя вобразы. Дасягае ён гэтага толькі адным, ледзь прыкметным, жанравым штрышком. Памятаеце, калі Віталій Андрэевіч застаўся адзін на адзін з хворай жонкай у яе кабінеце?..

Маленькая паўза... Сеў ля канапкі... Маўчанне...

— Ну, як?

У гэтым «ну, як», сказаным ні то вінавата, ні то падбадзёрваюча, паўстаў перад намі канкрэтны характар. Фраза (калі яе можна лічыць фразай) асвятліла нам раптам усё іх жыццё з Ксеніяй Мікалаеўнай. За ёй мы адчулі нават, як гэты стары прыходзіць у клас, як размаўляе там з вучнямі і за што яны любяць (абавязкова — любяць) і паважаюць яго.

У ахвяру аўтарскім «грымасам жыцця» рэжысёр вырашыў усё ж прынесці адзін вобраз — дачку Кажуховых Наташу (арт. Э. Шалапёнак). Застылы, хваравіта-узнёслы позірк. Увесь час прадчуванне няўхільнай бяды. Ад чаго? Ад менінгіту? Навошта?.. Э. Шалапёнак — здольная маладая артыстка, яна бездакорна вытрымлівае зададзены малюнак ролі. Толькі малюнак сам па сабе — няўдалы. Калі яго і захоўваць надалей, дык, бадай, для таго толькі, каб было відаць, якою магла стаць уся пастаноўка, калі б артысты цалкам пасіўна ішлі за аўтарскім тэкстам. Выключэнне стварыў бы, бадай што, адзін толькі вобраз санітаркі Валахавай, сакавіта напісаны і бліскуча ўвасоблены маладой таленавітай артысткай А. Доўгай.

Самая цяжкая задача ў гэтым спектаклі лягла на плечы артыста А. Ільінскага. Яго роля складаецца з двух вобразаў. Парадокс? Не. Калі тэатр працуе над п'есай разам з аўтарамі, такое часам здараецца. Спачатку ў аўтараў дзейнічалі два чалавекі — загадчык аблздрава Калатовіч і нейкі інспектар абкома Тоўсцікаў. Абодва — дрэнь-людзі, толькі Тоўсцікаў горшы. У спектаклі з іх зрабілі аднаго — Калатовіча. «Скарачэнне штатаў» пайшло на карысць п'есы, але вельмі ўскладніла становішча выканаўцы, які задумаў на рэдкасць цікавую, арыгінальную фігуру таго Калатовіча, якім ён быў да аб'яднання з Тоўсцікавым. Замест даволі-такі ардынарнага бюракрата А. Ільінскі малюе жывога, бадай сімпатычнага чалавека. Калатовіч — сябра Кажухова з часоў Айчыннай вайны. Яны, пэўна, не раз глядзелі смерці ў вочы. Памяць аб гэтым не дазваляе пакінуць сябра ў бядзе. Аступіўся? Што ж, пакаралі. А цяпер — дапаможам. Натуральна? Зусім... Зноў аступіўся? Брыдка і горка, але давай, братка, выкручвайся... Хлусіць трэба? Я ж бачу, хоць ты мне баішся сказаць.

— Што ж, паспрабуй. (Устае). Але памятай — апошні раз я табе дапамагаю. У апошні.

Тут і канчаецца Калатовіч. А ў наступнай дзеі з'явіцца Тоўсцікаў. Ён будзе весці расследаванне, шальмаваць людзей, падтасоўваць факты. Грань паміж імі ў спектаклі амаль непрыкметная. «Памятай — апошні раз», — гэтым апраўдвае артыст А. Ільінскі ўчынкі свайго героя, і гэтым-жа адначасова А. Ільінскі-грамадзянін выкрывае сутнасць учынкаў Тоўсцікава,.. прабачце, Калатовіча.

Гледачы, якія бачылі пастаноўку па Мінскім тэлебачанні 24 лістапада, могуць запярэчыць: зусім не тое і не так іграў артыст. Правільна, не так, і не толькі Ільінскі. Шмат што страціў спектакль у трансляцыі, хоць і вёў яе адзін з аўтараў пастаноўкі — рэжысёр тэлебачання А. Гутковіч.

Але ўсё ж трэба сказаць, што коласаўцы спектакль стварылі. Аўтары п'есы далі тэатру жыццёва верагодны драматургічны каркас. Іншая справа — яго афарбоўка. Хай жа гэтая сумесная праца паслужыць Гутковічу і Казоўскай плённым урокам. Людзі яны працавітыя, здольныя. У добры час!

Георгій КОЛАС.

МАЛАДЫМ СЯБРАМ

Шчырую гутарку з юным чытачом вядзе Пятрусь Броўка ў зборніку «Маладым сябрам». Як бы з вышыні пражытага звяртаецца паэт да нашага юнацтва:

Стань з юначаю сілай
На прыгожы свой шлях —
Помні,
Нас узрасціла
Наша маці-зямля!
(«Маладым сябрам»).

Ёсць у зборніку верш пра музыканта. Вельмі здзівіў усіх сваёй незвычайнай ігрой скрыпач. І калі яго запыталі, як здолеў дасягнуць ён такога майстэрства, як здолеў перадаць слухачам усе фарбы прыроды і самыя патаемныя зрухі чалавечай душы,— музыкант адказаў:

— Мяне майстэрству навучылі
Шляхі паходаў франтавых;
Я чуў, як ветры галасілі
Над сном таварышаў маіх.
Падслухаў гоман я нязвычны,
Што плыў дарогамі вайны,
Я чуў, як граў струмень крынічны
У салдацкіх кубках бляшаных.
Я чуў — ад ран бары гудзелі,
Падгледзеў у час начных гадзін.
Як слёзы месяца віселі
На голлі сосен і ялін...

Са шматлікіх вершаў, змешчаных у зборніку, перад чытачом паўстае чулы, уважлівы да людзей, палымяны ў змаганні з ворагам, мужны і велічны вобраз лірычнага героя паэта, нашага сучасніка і аднадумцы.

Пакутлівым і жабрацкім было дзяцінства гэтага героя, але яму не сорамна перад людзьмі, бо ён, як «мурашка, з дзён малых пазнаў свой працавіты шлях»:

Няхай барозны ўкось ішлі,
Я рваў дзірванне і куп'ё —
І, як лямех сярод раллі,
Там сэрца выбеліў сваё...
(«Праца»).

Вось чаму лірычны герой паэта мае ўсе падставы звярнуцца да нашага юнага чытача з катэгарычным запытаннем: «А ты хоць дрэўца пасадзіў?»

Тое, што не зрабілі бацькі, сёння працягваюць іх сыны і ўнукі:

Калі ж на прасторы прыйшла перамога
І сонечны дзень над краінай узышоў,—
Мы бачым вас, мужных, на новых дарогах,
На ўсіх рыштаваннях вялікіх будоў.
(«Камсамольцам Беларусі»).

Лірычны герой паэта — перш за ўсё чалавек дзеяння, непасрэдны ўдзельнік падзей эпохі, працоўных бітваў пяцігодак. Ён нібы перадае эстафету сённяшняму пакаленню камсамольцаў, якія асвоілі цаліну і паспяхова заваёўваюць космас. І, безумоўна, не да іх звернута балючае пытанне паэта, а да тых нікчэмных і пустых душ, якія заняты мізэрнымі клопатамі і на фоне агульнай і дружнай працы савецкіх людзей выглядаюць сапраўдным смеццем. Паэт па-грамадзянску ўважлівы і гаспадарлівы, і таму з-пад яго пяра нараджаюцца поўныя сарказму і гнеўнай іроніі вершы «Некаторым дачушкам» і «Незадаволенаму».

Незвычайнай цеплынёй і шчырасцю прасякнуты вершы, прысвечаныя мілай сэрцу Беларусі. Незабыўны малюнак веснавой раніцы стварыў паэт у вершы «Раніца». Колькі тут паэзіі, радаснага пачуцця і пяшчотнага замілавання! Паэту даступны самыя патаемныя гукі прыроды:

Я чую бег імклівых рэк,
І говары травы, і смех рамонкаў.
Кранаюцца маіх павек
Праменняў ясныя пярсцёнкі.
Я чую, як ідуць у глыб
Дубоў магутныя карэнні...

Тонкасць і дакладнасць малюнка характэрна для многіх пейзажных вершаў П. Броўкі. Лепшыя з іх нагадваюць сапраўдныя гравюры — настолькі ювелірная аддзелка іх кожнага радка.

Чытача захапляе незвычайная цеплыня пачуццяў і тонкая назіральнасць паэта:

Пакінуўшы далёкі вырай,
Вярнуўся ўвесь птушыны рой,
І бусел, як ТУ-104,
Прымчаў аднойчы раніцой.
(«Вясновая кніга»).

Толькі добрай душы чалавек можа так спачувальна і дакладна, нібы пра жывую і блізкую істоту, сказаць пра раку, якая

Пакуль міне плацінаў строй,
Так напрацуецца да поту,
Што ўранку ажно пар над ёй.

Пятрусь Броўка — паэт вялікіх і моцных пачуццяў. Патрыятызм і грамадзянскасць — вось магутныя струмені, якія жывяць нестарэючы талент паэта, надаюць яго творчасці яркі, народны каларыт.

І. ПАЎЛЮКОЎСКІ.

Пятрусь Броўка. «Маладым сябрам». Дзяржаўнае выдавецтва БССР. Мінск, 1961.

ВЫЙШЛІ З ДРУКУ

У Дзяржаўным выдавецтве БССР выйшлі з друку і паступілі ў продаж наступныя кнігі мастацкай і дзіцячай літаратуры:

Іван Грамовіч. Жаваранак. Апавяданні. На рускай мове. Аўтарызаваны пераклад з беларускай мовы. Мастак М. Гуціеў. Тыраж 20 тыс. экз., стар. 396. Цана 70 кап.

Людзі Прыдняпроўя. Нарысы пра наватараў вытворчасці сельскай гаспадаркі. Мастакі В. Харэўскі, І. Славянін. Тыраж 4 525 экз., стар. 272. Цана 29 кап.

А. Раманоўскі, У. Раманоўскі. У вольны час. Афармленне Я. Змітровіча. Вокладка В. Варыёнчык. Тыраж 6 700 экз., стар. 64. Цана 8 кап.

Г. Куноўскі. Дождж на калёсах. Вершы. Для дашкольнага ўзросту. На рускай мове. Мастак М. Бельскі. Тыраж 30 тыс. экз., стар. 20. Цана 7 кап.

НА МОВАХ БРАТНІХ НАРОДАЎ

Творы беларускіх пісьменнікаў карыстаюцца шырокай папулярнасцю і любоўю ў чытача братніх народаў нашай Радзімы. Кожны год у выдавецтвах Масквы, Ленінграда, саюзных рэспублік выходзяць кнігі беларускіх аўтараў у перакладах на рускую мову і мовы народаў СССР.

Нядаўна ў Кіеве, у Дзяржаўным выдавецтве дзіцячай літаратуры Украінскай ССР, выйшла кніга вершаў для дзяцей Андрэя Александровіча «Наш дзень» у перакладзе на ўкраінскую мову Г. Бойкі.

У Маскве, у Дзяржаўным выдавецтве дзіцячай літаратуры Міністэрства асветы РСФСР выдадзена кніга Рамана Сабаленкі «Каралінцы» ў перакладзе на рускую мову М. Гарбачова.

Змяшчаем рэпрадукцыі вокладак гэтых кніг.

Будзь жа, век малады, поўны светлымі днямі!

М. Багдановіч

РАЗАМ ЛЯЦІМ ДА ЗОР

Рыгор БЯРОЗКІН

Ёсць у Максіма Багдановіча, сярод шматлікіх яго лірычных мініяцюр, адна, якая гучыць урачыста і, разам з тым, так ціха і стрымана, што здаецца, быццам напісана яна яшчэ не словамі, а сумным жураўліным крыкам у восеньскім небе.

> Я хацеў бы спаткацца з Вамі
> на вуліцы
> У ціхую сінюю ноч
> І сказаць:
> «Бачыце гэтыя буйныя зоркі,
> Ясныя зоркі Геркулеса?
> Да іх ляціць наша сонца,
> І нясецца за сонцам зямля.
> Хто мы такія?
> Толькі падарожныя —
> папутнікі сярод нябёс.
> Нашто ж на зямлі
> Сваркі і звадкі, боль і горыч,
> Калі ўсе мы разам ляцім
> Да зор?»

Што спыняе нашу ўвагу і хвалюе наша сэрца ў гэтым невялікім вершы? Тонкі і чысты малюнак яго верлібру, які прымушае ўспомніць «вольныя» вершы А. Блока. Даверлівасць тону, з якой паэт звяртаецца да субяседніцы. А найбольш — тое ўсеабдымнае ў сваім значэнні, глыбока гуманістычнае па сэнсу пачуццё ўсечалавечай, сусветнай еднасці, якое ўпершыню, дзякуючы Багдановічу, так выразна, дакладна і ясна прагучала на **беларускай мове.**

У гэтым сцвярджэнні паэтам магутнасці і хараства роднага слова, яго здатнасці выказаць самыя вялікія па значэнню гуманістычныя ідэі заключалася аднначасова і жаданне сцвердзіць сілу народнага духу, сілу, наяўнасць якой адмаўлялі не толькі адкрытыя ворагі беларускага народа, а часам і некаторыя яго «добразычліўцы».

Вось ляжыць перада мной выдадзеная ў 1871 г. у Пецярбургу кніга: «Паэзія славян. Зборнік лепшых паэтычных твораў славянскіх народаў у перакладах рускіх пісьменнікаў». Чытаю ўступ да першага раздзела кнігі:

«Калі ж старажытнейшы эпас, зусім знікнуўшы на Беларусі, пакінуў па сабе пустату... дык гэта тлумачыцца тымі гістарычнымі абставінамі, якія цалкам прыбілі народную сілу ў гэтым нешчаслівейшым з краёў Зямлі Рускай».

«...Цалкам прыбілі народную сілу...» — ці не выказванні падобнага роду меў на ўвазе Дабралюбаў, калі за адзінаццаць год да выхаду «Паэзіі славян» напісаў свае шырокавядомыя словы надзеі і веры: «Паглядзім, што яшчэ скажуць самі беларусы».

І беларусы **сказалі.** Сказалі таму, што ў нетрах самога грамадства, узрушанага сялянскімі паўстаннямі 70—80 гг., а пазней рэвалюцыйнымі грымотамі 1905 г., наспела пільная (і, заўважым, добра зразуметая Дабралюбавым) неабходнасць пачуць голас беларуса, пачуць тую размову пра «нешчаслівейшы з краёў», якую пачаў Багушэвіч і якую да вышынь сацыяльнага і паэтычнага пафасу ўзнялі Купала і Колас.

І толькі ўлічваючы ўсю гістарычную важнасць, высокі напал, гераічны характар гэтай размовы, якая мела сваёй непасрэднай мэтай сцвердзіць нацыянальную самасвядомасць беларускага народа і яго бясспрэчнае дачыненне да Праметэевых подзвігаў чалавецтва, можна правільна зразумець і па заслугах ацаніць усё зробленае і тым юнаком у «форменнай» куртачцы гімназіста, што глядзіць на нас з фатаграфій сумна-задуменнымі вачыма, — усё зробленае Максімам Багдановічам.

ТАК, БАГДАНОВІЧ рабіў агульную з Коласам і Купалам справу стварэння літаратуры, вартай велічы і прыгажосці свайго народа. Але рабіў ён гэтую справу па-свойму, не паўтараючы старэйшых таварышаў, а цвёрда асталёўваючыся на шляхах, якія падказваў яму ўласны жыццёвы і духоўны вопыт.

Прызнацца, мяне парадкам здзівіла сцвярджэнне аднаго з даследчыкаў творчасці Багдановіча, быццам «ідэйныя перакананні і творчы метад паэта выключалі вузкі круг інтымных перажыванняў і аскетычнай замкнёнасці». Аскетычнай замкнёнасці паэзія Багдановіча сапраўды не ведала, а вось што да інтымных перажыванняў, дык тут даследчык відавочна памыляецца.

Зусім не абсалютуючы таго, што адрознівала Багдановіча ад Коласа і Купалы, не тлумачачы гэта адрозненне спрошчана і павярхоўна, трэба, тым не менш, сказаць наступнае: у той час, як Купала і Колас раскрывалі аблічча нацыі ў яе галоўных сацыяльна-псіхалагічных рысах, уздымалі сродкамі свайго мастацтва «мацерыковыя» слаі народа, Багдановіч ішоў ад душэўнай дыялектыкі «прыватнага» чалавека, прычым чалавека не з сялянскага, а з інтэлігенцка-гарадскога асяроддзя.

Устаноўцы Багдановіча на стыль індывідуальнага псіхалагізму адпавядала і новая жанравая і віршавая форма, якая не мела, у адрозненне ад паэзіі Коласа і Купалы, тэндэнцый да манументальнасці.

Вось некаторыя ўзоры лірычнага стылю Багдановіча:

> Я ў сад пайшоў. Усё глуха,
> дзіка,
> Усё травою зарасло.
> Няма таго, што раньш было,
> І толькі надпіс «Вераніка»,
> На ліпе ўрэзаны ў кары,
> Казаў вачам аб тэй пары.

Альбо:

> Сцюжа. мрок... Я ізноў
> хвараваты.
> Ў сэрцы — думак дакучных
> цяжар.
> Заварыць бы гарачай гарбаты,
> Разагрэць бы хутчэй самавар.

Дарэчы, прыведзенае вышэй чатырохрадкоўе блізка нагадвае адзін з лірычных вершаў Блока 1915 г. «Глухая тоска без причины...»

Многаму навучыўся Багдановіч у паэтаў «сярэбранага веку» рускай класічнай паэзіі, у такіх яго прадстаўнікоў, як Фет, Палонскі, Ал. К. Талстой.

Ад добрага ведання гэтых паэтаў, ад уважлівага і асэнсаванага іх асваення ідзе, як мне здаецца, у Багдановіча эмацыянальная «зыбкасць» эпітэта, які стварае адпаведную «душэўную» атмасферу верша: гром у яго «цёплы», сум — «важкі», а расстанне з каханай — чарней за яе чорныя косы. І толькі чалавек, выхаваны на традыцыях рускай паэтычнай культуры, добра знаёмы з усімі яе «таямніцамі», мог дазволіць сабе, не баючыся скаціцца да штампа і трывіяльнасці, узнавіць «рамансавую» мелодыю з яе падкрэслена-эмацыянальным ладам гучання: «...кветкі асеннія, кветкі, успаёныя тугою, горам, слязінкамі лета».

Багдановіч любіў Пушкіна, яго «чыстую», адухоўленую пластыку. Разам з тым ён узяў у рускіх паэтаў 60—70 гг. іх асаблівую ўважлівасць да вылучанай маляўнічай дэталі, іх пераважную цікавасць да каларыту, да ігры светаценю. Вось характэрны прыклад з верша «Перапісчык» (нізка «Старая Беларусь»):

> Парой ён спыніцца, каб лепей
> завастрыць
> Пяро гусінае, і гляне: светла
> сонца
> Стаўпамі падае праз вузкае
> аконца,
> І круціцца у іх прыгожы, лёгкі
> пыл;
> Як сіняваты дым нявідзімых
> кадзіл,
> Рой хмарачак плыве...

У другім вершы з таго ж цыкла паэт расказвае пра старую кнігу, «пакрытую няжорсткай, бурай кожай» са срэбнымі засцёжкамі. А яшчэ ў адным вершы («Ян і маці»), малюючы смерць маладога селяніна, Багдановіч падкрэслівае такую дэталь: «Асвяціла свечка з воску хлопца твар васковы». І, нарэшце, апошні прыклад бліскучай маляўнічасці Багдановіча:

> Як тэлеграфныя слупы гудзяць!
> Пабач — дразды на дроце іх
> сядзяць,
> А дрот зіяе лепей ад чырвонца!
> І вось, махнатай лапаю ледзь-
> ледзь
> Ламаючы апалыя галіны,
> Сюды марудна з-за кустоў
> маліны
> Выходзіць буры малады
> мядзведзь...

Якое значэнне для тагачаснай беларускай паэзіі мела гэта арыентаванасць Багдановіча на індывідуальны, «прыватны» тып мыслення, на «малую» лірычную форму, на «другарадных» рускіх паэтаў мінулага стагоддзя? І ці мела яна наогул якое-небудзь значэнне, а тым больш станоўчае? Мела, і вельмі вялікае.

Справа ў тым, што па прычыне пэўных гістарычных абставін беларуская паэзія праходзіла «скарочаны», у параўнанні з паэзіяй іншых народаў, шлях развіцця. Яна «спяшалася», наша паэзія, і тым часам, як Купала і Колас скіроўвалі сваю ўвагу да паэтычных вяршынь, такіх, як рамантычная паэма, шырокае сацыяльнае палатно, трагедыя і драма, — Багдановіч шукаў сябе на шляхах, якія з першага погляду могуць здацца «перыферыйнымі». бакавымі, але якія ў сапраўднасці вялі да той жа мэты, што і купалаўскія шляхі: да сцвярджэння духоўнага быцця беларуса, яго высокіх **«чалавечых здольнасцей»** (Дабралюбаў). Адным тым, што Багдановіч зблізіў і парадніў з «грубым», «мужыцкім» беларускім словам такія далікатныя, тонкія паняцці, як артыстызм, як пластыка, як звышчуласць да прыгожага, ён выканаў задачу вялікага **патрыятычнага** значэння, і выканаў яе свядома, нават падкрэслена дэманстратыўна і з тым радасна-пакутным напружаннем, якое ў кожным яго радку выдавала чалавека, фізічна адарванага ад радзімы, але звязанага з ёю мноствам самых трывалых духоўных ніцей...

[Заканчэнне на 4-й стар.].

ВА ЎСІХ КУТКАХ РОДНАГА КРАЮ

Нязменнай увагай і любоўю народа карыстаюцца творы Максіма Багдановіча. Гадавіна з дня нараджэння выдатнага паэта шырока адзначаецца грамадскасцю нашай рэспублікі.

У Мінску, у клубе Саюза пісьменнікаў Беларусі, адбудзецца літаратурны вечар, прысвечаны юбілею Максіма Багдановіча.

Літаратурныя вечары адбудуцца таксама ў Беларускім дзяржаўным універсітэце імя Ул. І. Леніна і педагагічным інстытуце імя М. Горкага.

Дзяржаўная бібліятэка БССР імя Ул. І. Леніна падрыхтавала вялікую выстаўку кніг паэта і матэрыялаў пра яго жыццёвы і творчы шлях. Да 70-годдзя М. Багдановіча бібліятэка выдала бібліяграфічны даведнік. Гутаркі пра выдатнага песняра беларускага народа адбудуцца ў абласной бібліятэцы імя А. С. Пушкіна, у гарадской бібліятэцы імя Янкі Купалы, бібліятэцы імя М. Астроўскага Заводскага раёна і іншых.

Літаратурныя вечары і гутаркі, прысвечаныя Максіму Багдановічу, праводзяцца ў бібліятэках, школах, інстытутах, калгасных клубах, дамах культуры, чытальных залах. Рэспубліканскія газеты і часопісы, абласны і раённы друк змяшчаюць разнастайныя матэрыялы да знамянальнай даты. Спецыяльныя перадачы наладжвае Беларускае радыё.

У БІБЛІЯТЭЦЫ ІМЯ ПАЭТА

Смалявіцкая раённая бібліятэка носіць імя Максіма Багдановіча. Гэтая культасветустанова — адна з лепшых у рэспубліцы. Тут робіцца ўсё, каб задаволіць патрэбы наведвальніка, спрыяць выхаванню любві да кнігі.

У гэтыя дні бібліятэка адзначае гадавіну з дня нараджэння выдатнага беларускага паэта Максіма Багдановіча. Вось што паведаміла рэдакцыі супрацоўніца бібліятэкі В. Рылеева:

— У нашай бібліятэцы налічваецца 24 тысячы тамоў кніг палітычнай, мастацкай і сельскагаспадарчай літаратуры. Сярод іх вялікая колькасць твораў беларускіх пісьменнікаў. Амаль усе чытачы, — а іх у нас тры тысячы, — любяць творы Купалы, Коласа, Танка, Лынькова. Павялічваецца попыт на творы Багдановіча. Жыццю і літаратурнай дзейнасці вядомага паэта прысвечана вялікая выстаўка, якая экспануецца ў чытальнай зале. На ёй выданні вершаў М. Багдановіча розных год, фотаздымкі, артыкулы з разглядам творчасці паэта. У калгасныя бібліятэкі раёна адпраўлены перасоўкі. Сярод кніг ёсць і творы М. Багдановіча. Днямі адбудзецца вялікі вечар, прысвечаны жыццю і творчасці паэта. У ім прымуць удзел чытачы бібліятэкі — рабочыя, служачыя, інтэлігенцыя раённага цэнтра.

ПЯРОМ журналіста

Праслаўскі перыяд жыцця і творчасці Багдановіча (1908 — 1916) адзначан інтэнсіўнай літаратурнай работай, якую паэт сумяшчаў спачатку з вучобай у старэйшых класах яраслаўскай гімназіі, а затым з заняткамі ў Яраслаўскім юрыдычным ліцэі.

Будучы студэнтам ліцэя, Багдановіч пачаў супрацоўнічаць у яраслаўскай газеце «Голос». Выдаўцом яе быў Канстанцін Фёдаравіч Някрасаў, пляменнік вялікага рускага паэта М. А. Някрасава.

Некалькі год назад мне давялося быць у Яраслаўлі і сустрэцца з адным з рэдактараў гэтай газеты — Сяргеем Сцяпанавічам Каныгіным. «Я добра памятаю Максіма Багдановіча, — расказваў мне С. С. Каныгін, — калі ён першы раз з'явіўся ў сваёй звычайнай студэнцкай тужурцы ў нашай рэдакцыі. Ён прынёс з сабою невялікія рэпарцёрскія нататкі аб жыцці Яраслаўскага юрыдычнага ліцэя, у якім ён тады вучыўся... Калі спачатку Максім Багдановіч публікаваў у «Голосе» нататкі і хроніку ліцэйскага жыцця, дык праз некаторы час стаў у нас літаратурным рэцэнзентам і аўтарам цікавых артыкулаў і аглядаў на літаратурныя тэмы. Пісаў Багдановіч вельмі коратка і ясна. Не любіў шматслоўнасці. Ён у той час вельмі захапляўся Чэхавым і любіў паўтараць словы: «Хачу быць другім Чэхавым». У рэдакцыю Багдановіч заўсёды прыходзіў са стосам кніг, — з імі ён ніколі не расставаўся».

Так у 1912 г. на старонках яраслаўскага «Голоса» пачалася журналісцкая і літаратурна-крытычная дзейнасць Багдановіча. Перагортваючы цяпер пажоўклыя ад часу камплекты «Голоса» за 1912 — 1916 гады, мы часта сустракаем там артыкулы і нататкі, галоўным чынам на літаратурныя тэмы, падпісаныя «М. Багдановіч», «М. Б-ч» або проста «М. Б.» Зрэшты, можна і не глядзець на подпісы пад гэтымі артыкуламі або рэцэнзіямі. Аўтарства Багдановіча можна пазнаць адразу: па асабліваму стылю і манеры пісьма. А стыль Багдановіча-журналіста — гэта, перш за ўсё, сціслаць і дакладнасць, уменне па-чэхаўску пра многае і важнае расказаць скупа і выразна. У Багдановіча-журналіста і Багдановіча-паэта шмат агульнага. Выступаючы ў многіх літаратурных жанрах, ён заўсёды быў гранічна сціслы, часам афарыстычны, не любіў расцягненасці, напышлівасці, рытарычнасці і перабольшання. Мова Багдановіча-журналіста вельмі выразная, эмацыянальная і лаканічная. Іменна гэтымі якасцямі вызначаюцца яго артыкулы, апублікаваныя ў «Голосе».

Асаблівую цікавасць маюць артыкулы і рэцэнзіі Багдановіча, якія напісаны на тэмы, звязаныя з крытыкай буржуазнага друку. Гэтая крытыка вялася Багдановічам з пазіцый дэмакратычнага чытача, «для якога, — як адзначаў ён сам, — часопіс з'яўляецца іншы раз адзінай духоўнай патрэбай, асноўнай крыніцай адукацыі» («Голос», № 8, 1914).

М. Багдановіч варожа ставіўся да такіх органаў друку, пра якія Бялінскі ў свой час пісаў, што яны нагадваюць «рыначную плошчу прадажных пахвал і лаянкі».

Такім, напрыклад, аказаўся прадажны часопіс «Микроскоп», знішчальную характарыстыку якому даў Багдановіч у сваёй рэцэнзіі «Жоўтыя кветкі» («Голос», № 35, 1914). На прыкладзе гэтага прадажнага лістка, які выдаваўся ў 1913 — 1914 гг. спачатку ў Яраслаўлі, а потым у Рыбінску, Багдановіч паказаў, да якога нізкага ўзроўню можа скаціцца друкаваны орган у буржуазным грамадстве.

У рэцэнзіі Багдановіч прыводзіць абураючыя факты, якія сведчаць пра нізкія метады шантажу, што прымяняюцца буржуазнымі газетнымі спекулянтамі. Так, напрыклад, часопіс «Микроскоп» вельмі заўзята хваліў нейкага пана Новікава. Адчак праз некаторы час дыфірамбы ў яго адрас змяніліся лаянкай, у якой прозвішча гэтага пана друкавалася ў акружэнні такіх эпітэтаў, як «жулік». «аферыст» і г. д. Рэцэнзент раскрывае сакрэт гэтай перамены. Аказваецца, Новікаў з некаторага часу перастаў даваць у «Микроскоп» свае аб'явы. «Гэтая акалічнасць, — піша М. Багдановіч, — і з'яўляецца пагранічным каменем паміж двума такімі рэзкімі ацэнкамі Новікава: калі друкаваліся аб'явы, яго абаранялі і падтрымлівалі, калі аб'явы зніклі, «Микроскоп» заявіў, што яго пратэжэ — «жулік і аферыст».

З іроніяй гаворыць М. Багдановіч аб тых пісьменніках, якія з аб'ектывісцкіх пазіцый, «добру и злу внимая равнодушно», спрабавалі стварыць вобразы журналістаў буржуазных газет. У сваёй рэцэнзіі на кнігу С. М. Чэўкіна «Шостая дзяржава», у якой была спроба паказаць свет правінцыяльнай журналістыкі, Багдановіч з недаўменнем пытаецца: каго хацеў паказаць аўтар у вобразе рэдактара Бубянцова — «байца ля разбітай пушкі ці газетнага прайдзісвета. Адказу няма, і значыць няма характарыстыкі?»

У 1914 г. былы супрацоўнік рэакцыйнай пецярбургскай газеты «Новое время» Н. Снесараў, выгнаны адтуль са скандалам, апублікаваў кнігу «Міраж новага часу», у якой паведаміў пра нізкія норавы ў газеце, што сведчаць аб прадажнасці буржуазнага друку.

Ул. І. Ленін у артыкуле «Капіталізм і друк», прыводзячы асобныя факты з кнігі Н. Снесарава, падкрэслівае іх тыповасць для ўсяго буржуазнага друку, шчыльна звязанага з усім прадажным грамадствам капіталізму.

У газеце «Голос» (№ 129 за 1914 год) была апублікавана рэцэнзія Багдановіча на гэтую ж кнігу Н. Снесарава «Міраж новага часу», дзе ён прыводзіць узятыя з гэтай кнігі факты, якія раскрывалі ўсю патаемную сутнасць рэдактараў «Нового времени». У прыватнасці, Багдановіч спыняецца на ганебнай гісторыі подкупу гэтай «саліднай» пецярбургскай газеты таварыствам Марконі, — факт, на які звярнуў увагу Ул. І. Ленін у сваім артыкуле «Капіталізм і друк».

Аднак, Багдановіч гэтыя ганебныя з'явы «вялікай прэсы» буржуазіі разглядае з маральнага пункту погляду, як сведчанне нізкага падзення нораваў яе журналістаў, не ставіць іх у прамую сувязь з усім ладам прадажнага і прагнілага грамадства, заснаванага на куплі і продажы, на нажыве і спекуляцыі.

Папулярнасць Багдановіча як журналіста і публіцыста расце. Хутка яго артыкулы, пераклады і рэцэнзіі пачынаюць з'яўляцца ў маскоўскіх і пецярбургскіх часопісах.

У 1914 г. Максім Багдановіч быў прыняты ў правадзейныя члены Усерасійскага таварыства дзеячоў перыядычнага друку і літаратуры, ганаровымі членамі якога былі В. Г. Караленка і А. М. Горкі.

У пісьме ад 10 красавіка 1914 г. на імя заснавальнікаў гэтага таварыства Горкі пісаў: «Вы ўшанавалі мяне выбраннем у члены Вашага таварыства — сардэчна дзякую Вам за гэта і за Ваша прывітанне. Горача жадаю Вам бадзёрасці духу. Калектыўнай рабоце нашага таварыства — поспеху і росквіту.

Адзін упарты мужык гаварыў у цяжкія дні свайго жыцця: «Яны — сваё, а мы — сваё». Вось просты лозунг для людзей, якія жадаюць рабіць добрую справу...»

Максім Багдановіч у сваёй практычнай дзейнасці журналіста і публіцыста і рабіў гэтую «добрую справу» — выкрываў хлусню і прадажнасць буржуазнага друку і адстойваў высакародныя ідэі свабоды і шчасця для простых людзей, абараняў дружбу паміж народамі.

Н. ЛАПІДУС,
кандыдат філалагічных навук.

У ГАЗЕТАХ, ЧАСОПІСАХ, КНІГАХ

Народны паэт Якуб Колас высока цаніў творчасць Максіма Багдановіча і лічыў надзвычай важнай справай выяўленне і публікацыю яго літаратурнай спадчыны. «Мы павінны сабраць і выпусціць у свет усю літаратурную спадчыну Максіма Багдановіча, каб на ёй раслі і гадаваліся нашы маладыя кадры літаратараў»,—пісаў Якуб Колас.

Друкавацца М. Багдановіч пачаў у 1907 г. у «Нашай ніве». Да рэвалюцыі выйшла адна кніжка яго паэзіі—«Вянок» (1913) і некалькі навукова-папулярных брашур на рускай мове. Значная частка вершаў і артыкулаў паэта была раскідана ў рускім, беларускім і ўкраінскім перыядычным друку, многія творы пры жыцці паэта не друкаваліся.

І толькі ў 1923 г. літаратурная камісія Інстытута беларускай культуры пад кіраўніцтвам І. Замоціна пачала збіраць літаратурную спадчыну М. Багдановіча. Вынікам чатырохгадовай работы гэтай камісіі з'явілася выданне двухтомнага акадэмічнага Збору твораў паэта (1927—28).

Пазней выбраныя творы М. Багдановіча не раз выпускаліся масавымі выданнямі. Усе яны грунтаваліся на акадэмічным выданні 1927—28 гадоў. Творчая спадчына М. Багдановіча лічылася сабранай.

Аднак пасля вайны шэраг невядомых раней твораў М. Багдановіча змясцілі ў перыядычным друку В. Вольскі, М. Барсток, С. Александровіч і інш.

У 1957 г. Інстытут літаратуры Акадэміі навук БССР выдаў новае выданне «Твораў» М. Багдановіча. Як і двухтомнік 1927—28 гадоў, гэта выданне акадэмічнага тыпу. Тэксты твораў былі нанова зверaны ўкладальнікамі па першых публікацыях і пракаменціраваны. Выпраўлены асобныя памылкі і недакладнасці, дапушчаныя ўкладальнікамі першага выдання, у паэме «Вераніка», вершах «Падымі ўгару сваё вока...», «Вы, панове, пазіраеце далёка», у вершы ў прозе «Над морам» і ў некаторых іншых. У кнізе змешчаны таксама вершы, якія не ўваходзілі ў папярэднія зборы твораў і былі апублікаваны ў апошнія гады ў газеце «Літаратура і мастацтва», часопісах «Полымя» і «Беларусь».

Аднак і гэтае выданне нельга лічыць поўным. У ім адсутнічаюць, напрыклад, верш «Беларусь» («Беларусь, Беларусь! Агнём імя тваё мне гарыць...»), які быў апублікаваны ў «Беларускім календары на 1927 год» (Вільня), арыгінал верша «Белым кветам адзета каліна...», які друкаваўся ў 1912 г. у «Нашай ніве» (у выданнях 1927 і 1957 гадоў сказана, што арыгінал верша не захаваўся і змешчаны толькі аўтарскі пераклад яго на рускую мову), верш на рускай мове «Не сердись на меня, тихий друг...», уласны пераклад М. Багдановіча апавядання «Апокрыф» пад назваю «Притча о васильках».

Перакладаючы гэтае апавяданне на рускую мову, М. Багдановіч аднначасова істотна рэдагаваў тэкст, уносіў у яго змены і змясціў да яго наступную заўвагу: «У Беларусі, адкуль родам аўтар гэтага апавядання, сярод сялян існуе паданне, што Хрыстос зусім яшчэ нядаўна ў сялянскай вопратцы вандраваў па зямлі. Гэтае народнае павер'е і паслужыла адпраўным момантам для прапанаваемай прытчы, чым тлумачыцца некалькі незвычайны характар як яе тэмы, так і формы. М. Б.»

Проста па недагляду не змешчаны ў «Творах» 1957 г. верш «Credo», бо ў першым выданні «Твораў» (1927) ён друкаваўся. Верш украінскага паэта Олеся «Астры» змешчаны як арыгінал верша М. Багдановіча, хоць у другім томе першага выдання (т. 2, стар. 410, 1928) гэта памылка была выпраўлена.

Няправільна прадстаўлен у апошнім выданні цыкл «Вершы беларускага складу». З поўнай падставай да гэтага цыкла аднесены (акрамя пяці вершаў, прыведзеных самім паэтам) паэма «Страцім-лебедзь», напісаная на сюжэт беларускай народнай казкі. Але зусім не правамерна змяшчаць у гэтым цыкле вершы, якія, па сведчанню самога аўтара, напісаны паводле матываў беларускага фальклору («Калі паласу агняную...», «Выйшаў з хаты...», «Сцюжа, змрок... Я ізноў хвараваты...» і нават «У краіне светлай, дзе я ўміраю...») і якія не маюць матываў, агульных з народнай творчасцю. І ў той жа час не ўключана ў гэты цыкл паэма «Мушка-зелянушка і Камарык—насаты тварык», якую М. Багдановіч у артыкуле «Забыты шлях» сам залічаў да групы «Вершаў беларускага складу».

Пасля выхаду ў свет «Твораў», М. Багдановіча (1957) у часопісе «Полымя» М. Смолкіным былі апублікаваны з аўтографаў некаторыя пісьмы паэта, частка якіх была вядома і раней па віленскаму выданню «Гадавік беларускага навуковага таварыства» (Вільня, кніга першая, 1933). Публікацыя поўнага зместу гэтых пісем дапамагае ўдакладніць многія факты творчай біяграфіі М. Багдановіча. Так, стала вядома, што М. Багдановіч пераклаў на рускую мову некаторыя апавяданні Ф. Багушэвіча, Я. Коласа, Зм. Бядулі, С. Палуяна, Ядвігіна Ш., а таксама іншых аўтараў. У адным з пісьмаў дадзен поўны спіс гэтых твораў. Тэксты перакладаў пакуль што не знойдзены, але весткі аб рабоце М. Багдановіча як папулярызатара беларускай літаратуры сярод рускіх чытачоў пашыраюць нашы ўяўленні аб яго творчай дзейнасці.

Пісьмы М. Багдановіча дапамагаюць удакладніць даты напісання асобных яго твораў (трыялета «Калісь глядзеў на сонца я...», паэм «У вёсцы» і «Вераніка»). Усе гэтыя матэрыялы, апублікаваныя ў нашым друку ў 1958 г., не маглі быць выкарыстаны ўкладальнікамі «Твораў» паэта выдання 1957 г.

Некалькі артыкулаў М. Багдановіча ўвайшлі ў Выбраныя творы (1952), але яны не могуць даць чытачу правільнага ўяўлення аб рознабаковай публіцыстычнай і крытычнай дзейнасці паэта. Тут няма нават такога цікавага артыкула як «Краса і сіла», прысвечанага паэзіі Т. Шаўчэнкі.

Публіцыстычная і крытычная дзейнасць М. Багдановіча — цікавая з'ява ў развіцці беларускай культуры пачатку XX стагоддзя. Я. Колас адзначаў, што М. Багдановіч вылучаўся сярод беларускіх паэтаў глыбокай і шырокай адукацыяй, тонкім разуменнем і пачуццём паэзіі.

Цікавае выказванне М. Багдановіча знайшоў нядаўна навуковы супрацоўнік Інстытута літаратуры АН БССР А. Мажэйка ў артыкуле «Памяці Максіма Багдановіча», змешчаным на двухтыднёвай старонцы «На Беларусі», што выходзіла пры газеце «Гудок» (8 мая 1927 года). У артыкуле цытуюцца наступныя словы з пісьма М. Багдановіча: «Смешна думаць, што якія б там ні былі Керанскія прынясуць вызваленне прыгнечаным Беларусі. Толькі самі працоўныя даб'юцца свайго вызвалення».

Праглядаючы газету «Наша ніва», нельга не звярнуць увагі на два тэксты: пераклад апавядання «Юдава поле» славацкага пісьменніка Светазара Гурбана Ваянскага, падпісаны «М. Б-ч» (№ 39 за 1909 г.) і артыкул «Не жаласці, а праўды», падпісаны ініцыяламі «М. Б.» (№ 14 за 1911 г.). Нельга катэгарычна сцвярджаць, што яны належаць пяру М. Багдановіча. Асабліва гэта датычыцца артыкула «Не жаласці, а праўды». Аднак факты наводзяць на думку, што ён мог быць напісаны ім. Ініцыяламі «М. Б.» М. Багдановіч падпісваў свае артыкулы, апублікаваныя ў газеце «Наша ніва» («Глыбы і слаі»), у яраслаўскім «Голосе» («Безумец»), у часопісе «Украинская жизнь» («Белорусское возрождение») і інш. У газеце «Наша ніва», акрамя артыкула «Глыбы і слаі» і «Не жаласці, а праўды», не змяшчалася больш артыкулаў на літаратурныя тэмы за подпісам «М. Б.». Аўтара ж артыкула «Глыбы і слаі» «М. Б.» (Максіма Багдановіча) рэдакцыя газеты лічыла сваім сталым супрацоўнікам па пытаннях беларускай літаратуры, аб чым яна паведамляла чытачам у спецыяльнай зносцы да артыкула («Наша ніва», № 1 за 1911 год). Таму артыкул «Не жаласці а праўды», змешчаны газетай неўзабаве пасля артыкула «Глыбы і слаі», належыць, відаць, гэтаму «сталаму супрацоўніку».

Акрамя гэтага, змест артыкула «Не жаласці, а праўды» і эпіграф да яго з верша Я. Купалы «Не плакаць толькі, не раніць болькі, —болькі, якую нядоля дала» цесна звязаны з ідэйным зместам вершаў М. Багдановіча, якія напісаны ў 1911 г., асабліва з вершам «Кінь вечны плач свой аб старонцы...» Праўда, стыль артыкула далёкі ад той разважлівасці, якая ўласціва іншым артыкулам М. Багдановіча. Але гэта—яскрава палемічнае выступленне паэта. І таму зусім зразумела, што стыль яго адрозніваецца ад стылю іншых артыкулаў, але нагадвае палемічныя вершы паэта.

Ёсць усе падставы меркаваць, што пошукі тэкстаў М. Багдановіча трэба працягваць. У прыватнасці, неабходна дэталёва абследаваць матэрыялы маскоўскіх, ленінградскіх, мінскіх, вільнюскіх і іншых архіваў, у якіх безумоўна знойдуцца матэрыялы рукапісных архіваў тых перыядычных выданняў, у якіх друкаваўся М. Багдановіч.

Побач з працягам пошукаў невядомых тэкстаў М. Багдановіча наспела неабходнасць выдаць ужо сабраную літаратурную спадчыну паэта, бо існуючыя выданні не даюць поўнага ўяўлення аб шматграннай творчасці М. Багдановіча. У новае выданне трэба ўключыць паэтычныя тэксты паэта, знойдзеныя пасля выхаду «Твораў» 1957 года, і ўсе лепшыя літаратурна-крытычныя і публіцыстычныя артыкулы паэта, удакладніць даты некаторых твораў, перагледзець каментарыі да іх.

Н. ВАТАЦЫ.

Дом у Ялце, дзе жыў і памёр М. Багдановіч.

Крылы для ўзлёту

Максім Багдановіч...

Усе, каму дарага і блізка наша літаратура, любяць і шануюць паэзію Максіма Багдановіча.

Нібы імгненная ўспышка каметы, кароткае жыццё паэта надоўга азарыла святлом наша жыццё, нашы паэтычныя мары. Сапраўдная паэзія не мае патрэбы ў каментарыях. Такой паэзіяй, так шчыра гучала ліра Максіма Багдановіча. І ўсе, хто калісьці рабіў ці робіць першыя крокі ў паэзіі, вывучаў паэтычную азбуку ў Максіма Багдановіча. Ды хіба толькі першыя крокі? Ды хіба толькі тыя, хто захапляецца паэзіяй?!

Успомнім нашы школьныя чытанкі і падручнікі, дзе мы ўпершыню сустрэліся з паэтам. А пасля гэтай сустрэчы, ідучы дадому, паўтаралі: «Здароў, марозны, звонкі вечар!» або — «У бубны дахаў вецер б'е, грыміць па ім, звініць, пяе». І яшчэ па-дзіцячаму, не ведаючы законаў гукапісу, ні асанансаў, ні алітэрацый — захапляліся гэтым майстэрствам, гэтай прыгажосцю.

Цяжка сказаць, што больш за ўсё хвалюе ў паэзіі Максіма Багдановіча. Але заўсёды будуць непакоіць і трывожыць радкі верша «Слуцкія ткачыхі» і народная музыка гэтай песні. Некалькі гадоў таму назад я напісаў верш «Слуцкія паясы», прысвяціў яго Максіму Багдановічу. І не таму, што сам я са Случчыны — краю славутых слуцкіх паясоў. Колькі ні чытай верш, заўсёды знаходзіш новае для сябе, акрыленае рамантыкай. Мне таму і хочацца зараз стварыць рамантычную радыёаповесць «Слуцкія паясы», работа над якой ужо распачата.

Памяць аб вялікім паэце і чалавеку беларускі народ шануе і свята захоўвае.

Ул. ПАЎЛАЎ.

ШТО НЕ ПРАДУГЛЕДЖАНА ІНСТРУКЦЫЯЙ...

— ГРАМАДЗЯНЕ! Грамадзяне пасажыры! — крычала на ўвесь вагон кандуктар, — чые гэта яблынькі стаяць у тамбуры?..

У вагоне людзі прыціхлі, але гаспадара яблынек не знайшлося.

— Я яшчэ раз пытаю, чые яблынькі?

Не дачакаўшыся адказу, кандуктар павярнулася і нібы на покліч «нашых б'юць!» пабегла ў тамбур, а праз хвіліну прынесла акуратна ўвязаны пучок яблынек.

— Я пытаюся, чые гэта яблынькі?.. Ах! Няма гаспадара? Тады я іх выкіну з вагона, — і павярнулася, каб выйсці.

— Цётачка, гэта нашы, — даганяючы разлютаваную жанчыну, прызналіся тры школьнікі, якія да гэтага сядзелі ціхенька ў куточку.

— А вы хіба не ведаеце, што ў пасажырскім вагоне не дазволена вазіць рознае ламачча?

— Цётачка, гэта ж яблынькі,— хацеў апраўдацца адзін з хлопчыкаў.

— Тым больш!

Хлопчыкі прыціхлі і толькі паглядалі на пасажыраў, нібы шукаючы ў іх абароны.

— А вы дарэмна на дзяцей накрычалі. Ну, што тут такое, месца б яны, гэтыя яблынькі, не прастаялі, — заўважыў адзін з пасажыраў.

— Усё роўна не дазволена! Гэта не прыгарадны.

— Дык жа тут прыгарадны не ходзіць, — загаварылі. хлопчыкі.

— Вы мне яшчэ пагаварыце, дык і вас выганю і вашы яблыні павыкідаю, — яшчэ больш узлавана кінула ў іх бок кандуктар. А потым — да пасажыра, што заступіўся за хлопчыкаў: — Яны, можа, іх дзе ў калгасным садзе выкапалі і прададуць, а вы патураеце.

— Правільна! — прабасіў з сярэдняй лаўкі лысы чалавек. — Парадак ёсць парадак. Няма чаго распускаць дзяцей. Сёння яны ў вагоне яблынькі павезлі, а заўтра...

— А заўтра карову, — падкалоў лысага чалавек у паддзёўцы.

— Божа ты мой! — уздыхнуў чалавек з другой лаўкі. — І адкуль бяруцца такія ахоўнікі парадку: «Выкіну!», «Аштрафую!», «Не дазволена!». Яны любое глупства стараюцца апраўдаць законам.

Кандуктар яшчэ доўга «ваявала», даказвала сваю праўду. Пасажыры нарэшце пераканалі жанчыну і яна аддала вучням яблынькі, праказаўшы: «Каб гэта было апошні раз».

Я падсеў да хлопчыкаў і пацікавіўся, навошта ім «вельмі патрэбны» гэтыя яблынькі.

І хлопчыкі, перабіваючы адзін аднаго, расказалі, што кожны дзень яны ездзяць у школу цягніком, а вучацца ў пятым класе. У аднаго з іх дома добрая школка саджанцаў. Ён выпрасіў у бацькі тры дрэўцы для свайго настаўніка. Сёння яму спаўняецца пяцьдзесят год. І дзеці вырашылі на агародзе свайго любімага настаўніка пасадзіць тры яблынькі.

У іх шчырым, няхітрым дзіцячым расказе я адчуваў столькі любві і цеплыні да свайго настаўніка. І хіба можна прыдумаць яму больш каштоўны падарунак.

Людзі, якія слухалі хлопчыкаў, адчувалі сябе ніякавата, нібы яны вінаваты за гэтую чэрствую жанчыну, для якой сэнс службы — «дазволена» і «не дазволена».

Пажылая жанчына-пасажыр, што сядзела з кошыкам побач з замілаваннем глядзела на дзяцей і часта-часта моргала вачыма. Потым са свайго кошыка дастала тры вялікія антонаўкі і, падаючы іх хлопчыкам, сардэчна сказала:

— Бярыце, бярыце, дзеткі. Вы і самі не ведаеце, якія вы малайцы. Праз колькі год і з вашых яблынек карысць людзям будзе.

Гэта было сёлета напярэдадні Кастрычніцкага свята ў цягніку Магілёў—Мінск. Аднаго хлопчыка звалі Коля, другога Валерка, трэцяга — не памятаю. Я нават у цемені не разгледзеў станцыі: ні то Брыцаловічы, ні то Асіповічы-2.

МАГЧЫМА, я і не пісаў бы пра гэта, каб не выпадак у мінскім тралейбусе, які давялося наглядаць нядаўна.

Правяраючы білеты, кантралёр чамусьці падазрона глянула на дзяўчынку, якая прабіралася да выхаду.

—Ваш білет?

Дзяўчынка паказала свой праязны вучнёўскі білет.

Кантралёр яго вырвала з рук спалоханай дзяўчынкі, паклала сабе ў торбу і катэгарычна заявіла:

— Білет атрымаеце заўтра ў канторы трамвайна-тралейбуснага парку.

— У чым справа? — умяшаліся пасажыры.

— Ваша справа малая, — адрэзала кантралёр. — Дзіцячы білет выдаецца вучням да 11 год.

— Адкуль вы ведаеце, колькі ёй год? — запыталі пасажыры.

— А ёй будзе... — тут «законніца» змерала вачыма дзяўчынку з ног да галавы і, нібы чытаючы дакумент, сказала: — А ёй будзе 11... а то і 12.

— Аддайце, калі ласка, білет, мне трэба тут выходзіць. Ды пасля ехаць назад давядзецца аж да парку Чэлюскінцаў. У мяне з сабой грошай няма на білет.

— Вось пройдзеш пехатой, другі раз будзеш браць білет па ўзросту. Ведаем мы вас! Умееце нарушаць інструкцыю.

Людзі, абураныя такім учынкам, патрабавалі вярнуць дзяўчынцы білет, але ніякія патрабаванні і просьбы не памаглі. «Законнік» аказаўся, як слуп, няўмольным. Дзяўчынка заплакала. Некаторыя пасажыры прапаноўвалі ёй грошы, каб можна было даехаць да хаты. На наступным прыпынку дзяўчынка выйшла з тралейбуса. Кантралёр уся свяцілася ад радасці. Яна перамагла!

ЗДЗІЎЛЯЕШСЯ, як не разумна, не па-чалавечы яшчэ некаторыя разумеюць закон.

Дапусцім, што дзяўчынцы было не 10, а 11, няхай 12 гадоў. А што, калі яна не ведала гэтага правіла. Ёй проста, можа, маці купіла і дала білет. Ну, няхай маці вінавата! А няўжо не можна было паверыць дзяўчынцы, што яна назаўтра сама прыйдзе і адзначыць білет. (Кантралёр заявіла, што ёй загадана забіраць дзіцячыя білеты для рэгістрацыі.) Але хіба ж такія «законнікі» могуць паверыць чалавеку, тым больш дзіцяці. «Ім толькі аддай білет, убачыш», «Унь, колькі жулікаў ездзіць зайцамі», — гавораць яны.

І гэта ў той час, калі ў нас існуюць магазіны без прадаўцоў, трамваі, аўтобусы без кандуктараў, калі сотні тысяч рабочых і служачых атрымоўваюць зарплату без касіраў.

Ёсць жа ў нас такія людзі: чым больш іх просіш, тым больш яны «стаяць на сваім». Такія людзі часта любяць гэтым паказаць, што яны сыходзяць у сваіх дзеяннях з дзяржаўных пазіцый. Чаго граха таіць, ёсць яшчэ і кіраўнікі, якія цэняць такіх людзей. «Такі чалавек не падвядзе, ён стаіць за дзяржаўныя інтарэсы», — кажуць яны.

Нядаўна я такога «абаронцу» дзяржаўных інтарэсаў бачыў. У тралейбус № 2, што ішоў да аэрапорта, увалілася пяць падвыпіўшых стыляг. На прыпынку Камсамольская кантралёр патрабавала білеты.

— Дарагуша! — прабасіў у адказ ёй стыляга. — Сёння мы едзем за кошт агліцкага караля. Адзью! Прывет!

Кантралёр хацела нешта сказаць, але другія з гэтай кампаніі груба адапхнулі яе і пайшлі, расціхваючы пасажыраў, да выхаду. А яна, кантралёр, як ні ў чым не бывала, шукала безбілетных. А можа знойдзе дзіця, якому маці купіла вучнёўскі праязны білет, або старэнькую бабульку, якая едзе ў аптэку па парашкі і забылася заплаціць за праезд.

ЁСЦЬ У НАС яшчэ людзі, якія на чалавека глядзяць перш за ўсё. як на жуліка. Дай ім волю, дык яны б не пасароміліся пры выхадзе са сталовых праверыць у кішэнях, а ці не «сцягнулі» вы відэлец.

Ці так даўно ля кожных дзвярэй вакзалаў і дзень, і ноч стаялі пільныя дзяжурныя? Каго і што яны вартавалі? Скажам, табе проста трэба было ў вакзальным кіёску купіць газету, ці зайсці перакусіць у буфет. Але ў цябе няма білета, ты не пасажыр. Яшчэ ж добра, калі пападзецца ветлівы ў дзвярах, а найчасцей пачуеш: «Куды лезеш!» Цяпер няма гэтых «вартавых» ля дзвярэй і на вакзале парадак. Ну, чаго чалавек пойдзе без прычыны на вакзал? І нам самім смешна, што так было неразумна. Цяпер у нас багата чаго робіцца, каб людзі пазбаўляліся старой спадчыны — недаверу адзін да аднаго, падазронасці.

У нас цудоўны час і таму так балюча, калі асобныя людзі абражаюць сваімі ўчынкамі гэты час і нашага цудоўнага чалавека.

Змагацца з гэтым трэба не толькі органам улады, але і ўсёй нашай грамадскасці, кожнаму сумленнаму чалавеку.

Міхась СКРЫПКА.

Навіны дакументальнага кіно

Вясна 1957 года. Камсамольцы калгаса «Палітаддзелец» Лепельскага раёна выйшлі ў поле. Так пачалося працоўнае жыццё Ані Рыбачонак і многіх яе сябровак. Дзяўчаты ўзяліся за вырошчванне кукурузы. І яны даказалі, што гэтая культура можа даваць высокі ўраджай на нашай зямлі.

Сапраўднай каралевай палёў стала кукуруза і ў калгасе імя Леніна Лепельскага раёна. 1660 цэнтнераў зялёнай масы з гектара! За гэтай лічбай — упартая, руплівая праца калгасных камсамольцаў і моладзі.

Камсамольцам дасталася вырошчваць кукурузу і праўленне калгаса «Орша» Віцебскай вобласці. На працягу многіх год гэтая культура тут вырошчвалася ўручную. Каб стаць сапраўднымі кукурузаводамі, патрэбны былі веды, авалоданне тэхнікай. Па прыкладу Марыны Канцовай сотні і тысячы камсамольцаў Беларусі пачалі авалодваць сельскагаспадарчай тэхнікай. На кукурузных палетках калгаса чуецца цяпер рокат матораў.

... У апошнюю нядзелю ліпеня калгаснікі сельгасарцелі імя Камінтэрна Аршанскага раёна вырашылі адзначыць сваіх лепшых кукурузаводаў і сярод іх камсамолку Тамару Крукоўскую. Ёй споўнілася толькі дваццаць год.

Майстрам высокіх ураджаяў кукурузы стаў механізатар калгаса «Перамога» Генадзь Жудро.

... Вучні Гершонаўскай школы Брэсцкага раёна, сваёй працай ператварылі задзірванелы пустыр у квітнеючы палетак. Сто цэнтнераў з гектара кукурузнага зерня!

Пра маладых кукурузаводаў рэспублікі, іх працоўныя подзвігі расказвае кінанарыс, зняты аператарам Я. Сакаловым па сцэнарыі Ш. Пацюціна і С. Прошына. Рэжысёр кінанарыса — С. Прошын.

На нашых здымках вы бачыце кадры з фільма «Маладыя кукурузаводы», які створаны на Мінскай студыі навукова-папулярных і хранікальна-дакументальных фільмаў.

СЕМІНАР БІБЛІЯТЭКАРАЎ

У Мінску праходзіў семінар загадчыкаў бібліятэк і загадчыкаў хатніх абанементаў, скліканы Мінскім абласным упраўленнем культуры і абласной бібліятэкай імя А. С. Пушкіна.

Бібліятэкары абмеркавалі даклад намесніка дырэктара абласной бібліятэкі Т. Кузняцовай «Вынікі работы XXII з'езда партыі і задачы бібліятэк вобласці».

Вопытам работы падзяліліся загадчыкі Новабарысаўскай і Талькаўскай сельскіх бібліятэк С. Гурэвіч і Т. Кандрацьева.

Для ўдзельнікаў семінара былі наладжаны выстаўкі і стэнды, прысвечаныя прапагандзе гістарычных рашэнняў XXII з'езда Камуністычнай партыі Савецкага Саюза.

М. ПЛЕСКАЦЭВІЧ.

ГОНАР ЗАВОДСКАЙ МАРКІ

Закончыўся рабочы дзень. Схіліўшыся над сталом, наладчык прэсаў В. Шэлег яшчэ і яшчэ раз аглядае кожную праекцыю чарцяжа, робіць неабходныя разлікі.

Яго рацыяналізатарская прапанова—змяненне раскрою ліставога жалеза, якая дазваляе да мінімуму скараціць адыходы металу, дазволіла сэканоміць каля дзевяці тысяч кілаграмаў жалеза, з якога можна зрабіць 120 фільмастатаў.

Кінамеханікі добра ведаюць, як у выніку вялікіх нагрузак выходзіць са строю кантактная калодка кінааўтатрансфарматара. Як падоўжыць тэрмін яе службы? Ці можна стварыць больш дасканалы кантакт? Група канструктараў і тэхнолагаў завода вырашыла наладзіць вытворчасць запасных кантактных калодак. У адрозненне ад ранейшых у іх змянілася канструкцыя гнязда. Гэта рацыяналізацыя дала магчымасць вызваліць пяць прэсаў і даць вялікую эканомію.

Прадукцыя з маркай мінскага завода «Кінадэталь» вядома далёка за межамі рэспублікі. Яе можна сустрэць у Кітаі, Індыі, Мексіцы і іншых краінах. На выстаўцы ў Нью-Йорку сярод многіх савецкіх прамысловых экспанатаў можна было ўбачыць новыя камплекты кінапраекцыйнай апаратуры — фільмастаты, створаныя калектывам мінскага завода «Кінадэталь».

Э. РЫСАЕЎ.

І. М. БАЛОЦІН

Беларускае мастацтва панесла цяжкую страту: не стала аднаго з таленавітых артыстаў — народнага артыста БССР Ісідара Міхайлавіча Балоціна.

Артыстычная і грамадская дзейнасць Ісідара Міхайлавіча Балоціна непарыўна звязана з развіццём беларускага савецкага музычнага мастацтва.

Нарадзіўся Ісідар Міхайлавіч у 1907 годзе ў г. Бабруйску. З 15 год ён актыўна ўдзельнічаў у самадзейных гуртках. У 1927 годзе паступае вучыцца ў Беларускі музычны тэхнікум, пасля сканчэння якога залічваецца ў склад Беларускай опернай студыі. З моманту адкрыцця Беларускага дзяржаўнага тэатра оперы і балета Ісідар Міхайлавіч з творчай энергіяй і натхненнем працуе ў тэатры. З ростам беларускага опернага мастацтва рос і талент Ісідара Міхайлавіча. За час сваёй працы ў тэатры ён стварыў шмат незабыўных вобразаў у савецкіх і класічных операх.

Ісідар Міхайлавіч Балоцін прымаў актыўны ўдзел у грамадскай рабоце. Ён шырока вядомы як канцэртны выканаўца твораў савецкіх кампазітараў, рускай і зарубежнай класікі.

Ісідар Міхайлавіч Балоцін выбіраўся дэпутатам Вярхоўнага Савета БССР.

За выдатныя заслугі ў галіне развіцця беларускага мастацтва Ісідару Міхайлавічу прысвоена ганаровае званне народнага артыста БССР. Ён узнагароджаны ордэнамі Працоўнага Чырвонага Сцяга, «Знак пашаны» і трыма медалямі.

Светлая памяць аб Ісідару Міхайлавічу заўсёды будзе жыць у нашых сэрцах.

Шаура В. Ф., Клімаў І. Ф., Кісялёў Р. Я., Насілоўскі А. Б., Капіч М. Ф., Александроўская Л. П., Млодэк Р. В., Нікалаева А. В., Дзянісаў М. І., Жэгалаў Ф. Г., Любімаў Л. В., Каламійцава Т. М., Бобрыкаў В. Н., Абуховіч Г. Б., Палосін Я. М., Арлоў Д. А., Саннікаў К. М., Платонаў Б. В., Глебаў Г. П., Ржэцкая Л. І., Ільінскі А. К., Мазалеўская Л. І., Цікоцкі Я. К., Корш-Саблін Ул. Ул., Шырма Р. Р., Броўка П. У., Цітовіч Г. І., Нікіфараў П. П. і інш.

Міністэрства культуры БССР з глыбокім жалем паведамляе аб заўчаснай смерці народнага артыста БССР ІСІДАРА МІХАЙЛАВІЧА БАЛОЦІНА і выказвае спачуванне сям'і нябожчыка.

Праўленне Саюза пісьменнікаў БССР глыбока смуткуе з прычыны заўчаснай смерці аднаго з лепшых майстроў беларускага опернага мастацтва, народнага артыста БССР ІСІДАРА МІХАЙЛАВІЧА БАЛОЦІНА і выказвае глыбокае спачуванне сям'і нябожчыка.

Калектыў Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы глыбока смуткуе з прычыны раптоўнай смерці старэйшага спевака, аднаго са стваральнікаў Беларускага опернага тэатра, народнага артыста БССР ІСІДАРА МІХАЙЛАВІЧА БАЛОЦІНА і выказвае спачуванне калектыву опернага тэатра і сям'і памёршага.

Беларускае тэатральнае таварыства з глыбокім смуткам паведамляе аб заўчаснай смерці народнага артыста БССР ІСІДАРА МІХАЙЛАВІЧА БАЛОЦІНА, выказвае спачуванне сям'і нябожчыка і калектыву Беларускага дзяржаўнага тэатра оперы і балета.

Калектыў, дырэкцыя. партарганізацыя і мясцком Беларускага дзяржаўнага ордэна Леніна Вялікага тэатра оперы і балета з глыбокім смуткам паведамляюць аб заўчаснай смерці народнага артыста Беларускай ССР ІСІДАРА МІХАЙЛАВІЧА БАЛОЦІНА, якая наступіла 7 снежня 1961 года, і выказваюць спачуванне сям'і і блізкім сваякам нябожчыка.

Грамадзянская паніхіда адбудзецца 8 снежня ў памяшканні Тэатра оперы і балета ў 13.30, вынас цела ў 14.30.

РАЗАМ ЛЯЦІМ ДА ЗОР

(Заканчэнне. Пачатак на 3-й стар.).

ТОЙ БАГДАНОВІЧ, аб якім гаварылася вышэй, — Баграновіч рэальны, так сказаць, несумненны, але **не ўвесь** і, можа, не самы для нас зразумелы і блізкі. Жыло ў Багдановічу, як у кожным выдатным лірыку, імкненне ўзняцца, стаць шырэй за самога сябе, і гэта імкненне нарадзіла паэта сацыяльнага і дэмакратычнага.

У прадмове да томіка сваіх п'ес Блок напісаў такія словы: «У лірыцы замацоўваюцца перажыванні душы, у наш час, па неабходнасці, адасобленай». Максім Багдановіч вельмі балюча ўспрымаў гэту адасобленасць чалавека ў сучасным яму грамадстве і ўсяляк імкнуўся яе пераадолець. Сляды гэтага пераадолення лёгка заўважыць нават у самых інтымных вершах паэта, у вершах пра каханне.

Непаўторна індывідуальныя па самой сваёй сутнасці, яны рашуча накіраваны супраць індывідуалізму. Галоўнае, што вабіць Багдановіча ў каханні, — узаемаразуменне і роднасць душ. Фантазію паэта паланіла карціна «двайняткак-зорак», якія «так блізкі паміж сабой і так суцэльна зліваюць сваё святло, што нам здаюцца адною зоркай». У другім вершы, пакінутым сярод чарнавых накідаў, Багдановіч звяртаецца да **яе**, што так часта пазірала ў люстру «і ніколі — да мяне ў вочы», са словамі, у якіх гучыць тая ж самая думка пра шчасце чалавека пазнаваць і захоўваць сябе ў другім чалавеку: «Але згіне з люстры Ваш вобраз і следу не кіне; а ў маёй душы яму ўжо не згінуць».

Можна толькі здзівіцца той настойлівасці і паслядоўнасці, з якой Багдановіч правёў праз усю сваю творчасць вось гэту антыіндывідуалістычную ідэю чалавечай еднасці і збліжэння.

З неаглядна вялікай спадчыны Шылера ён выбраў і пераклаў толькі адно чатырохрадкоўе:

Хочаш сябе ты пазнаць, —
паглядзі на людзей, на іх
справы;
Хочаш людзей зразумець, —
ў сэрца сваё загляні!

Разважаючы пра творчасць украінскага пісьменніка Самійленкі, Багдановіч не забывае падкрэсліць: «... каб паглыбіць сваё жыццё, каб напоўніць яго вартым зместам, неабходна выйсці з кола вузка-асабістых імкненняў, прасякнуцца інтарэсамі больш шырокага ахопу — інтарэсамі грамадскімі».

У адной невялікай кніжцы пра Багдановіча, якая выйшла зусім нядаўна, мы чытаем такое: «Але часам і ў інтымнай лірыцы М. Багдановіча гучаць ноткі смутку і нявер'я, нават трагізму». Пастаўленае побач з нявер'ем, слова «трагізм» набывае характар папроку. А, уласна кажучы, чаму? Хіба не былі трагічнымі ўсе вялікія паэты мінулага?

Багдановіч не падзяляў «праграмнага», «філасофскага» песімізму дэкадэнтаў, але і ён быў **трагічным** паэтам у самым глыбокім і высакародным сэнсе гэтага слова, бо яго трагізм быў народжаны не выпадковымі непаладкамі быту, а карэннай неўладкаванасцю быцця: зноў жа той раз'яднанасцю людзей, якая больш за ўсё непакоіла паэта.

Магутным трагічным пафасам дыхае бліскучы верш Багдановіча «Мяжы», які з'яўляецца нечым, накшталт мастацка-сацыяльнага даследу прычын чалавечай адчужанасці і чалавечага адзіноцтва:

Нязмерны вольныя прасторы
Святой зямлі, — а чалавек
Мяжы, ірвы, тыны рабіў за
векам век,
Хаваўся ў іх, як ліс у норы,
І жыў тужліва сам—адзін,
Дрыжачы, як лісцё асін,
Зласлівы, бессардэчны, хцівы,
Такі здрадлівы,
Для ўсіх чужы, зусім чужы...

«У кожнага неба і сонца сваё»,—з болем і роспаччу прызнаваўся паэт, як аб нечым такім, што трагічна зніжае ў яго вачах саму ідэю высокага чалавечага прызначэння. «І спытаем сябе: для чаго мы па далёкіх і розных пуцях адзінока йшлі ў край невядомы?» — гаворыць Багдановіч у адным са сваіх вершаў. Мы часта цытуем гэты верш, называем яго «хваравіта-песімістычным» і не заўважаем галоўнага — прычыны яго настрою: самотнай думкі пра «далёкія і розныя» чалавечыя шляхі, што разбегліся, разышліся, замест таго, каб зліцца ў адзін супольны шлях чалавецтва...

Нам зразумелы Максім Багдановіч — выразнік няўлоўных і тонкіх рухаў душы, прыгажосці асенняга саду, «які любіў Вато», зімовага вечара, калі «у небе месяц ўстаў зялёны і хутка стане снегавым». Мы высока ставім Багдановіча, паэта, які балюча перажываў трагедыю чалавечай адасобленасці і пакутліва, у напружанні сваіх духоўных сіл, шукаў з яе выйсця. Але самы блізкі нам Багдановіч— той, хто знайшоў гэта выйсце ў грамадскім і гістарычным быцці народа, як непасрэдны і дзейсны ўдзельнік народнага жыцця.

РЭАЛЬНЫМ творчым вынікам таго, што выйсце было знойдзена, што адбыўся пераход паэта з «глебы псіхалагічнай на глебу грамадскую» (Салтыкоў-Шчадрын), з'явіўся вялікі цыкл Багдановіча пра беларускага мужыка, пра яго цяжкую гаротную працу, а таксама нізка вершаў «беларускага складу».

Яшчэ не раз будзе вяртацца паэт да матываў інтымна-біяграфічнага парадку, да тэмы харацтва ў прыродзе і мастацтве, але прагучалі ўжо, вызначыўшы сабой напрамак ідэйных пошукаў паэта, суровыя словы пратэсту і перасцярогі, сказаныя ад імя мужыка:

Я хлеба ў багатых прасіў
і маліў,—
Яны ж мне каменні давалі;
І тыя каменні між імі і мной
Сцяною вялізнаю ўсталі.

Яна усё вышай і вышай расце
І шмат каго дужа лякае.
Што ж будзе, як дрогне, як
рухне яна?
Каго пад сабой пахавае?

Пад гэтымі радкамі мог падпісацца Купала: так сыходзяцца ў моцным поціску рукі два землепраходцы, якія пачыналі свой пошук з двух розных канцоў...

Багдановіч пісаў пра Шаўчэнку: ён «умеў падысці да жыцця ўкраінскага сяла, як проста да чалавечага жыцця, умеў знайсці там і красу і любоў, умеў даць месца і радасці, смутку, і жалю, і спачуванню».

Пра самога Багдановіча можна сказаць тое ж самае. Ён бачыў невымернае гора бедняка, што «працаваў над пяском, над дрыгвою і не мала там выцерпеў мук», — і адначасова ён бачыў веліч душы гэтага селяніна, якая сама па сабе служыла лепшай зарукай яго, селяніна, шчаслівай будучыні. Паэт верыў у гэту будучыню, верыў і выказаў сваю веру ў незвычайных па чысціні і пяшчотнасці незабыўных радках пра лясную зараначку, што яшчэ асвеціць родны край, пра залаціста-ясны дзень і хмаркі, поўныя «залётнага агню».

Дыханнем тонкай, сардэчнай паэзіі павяваюць створаныя Багдановічам вобразы «проста чалавечага жыцця» прыгнечанай, пад'ярэмнай беларускай вёскі.

Вось, напрыклад, вобраз «дзяўчынкі ўпэцканай і хілай, і худой», вобраз васьмігадовай нянькі, у якой паэт убачыў «штось вышэйшае, што Рафаэль вялікі стараўся выявіць праз маці божай лікі». Вось Кацярына, што падносіць млынару «яйкі ў рэшаце і палатніну», каб той «памог сукруху з сэрца збыць». А вось яшчэ вобраз дзяўчыны, гарэзлівай і шчаслівай без меры ад кахання, што яе напаткала:

Нават сорам на хатніх зірнуць:
Ці не ўцямілі, хвароба на іх,
Ад чаго мой тварык смяецца,
Ад чаго маё сэрцайка б'ецца.

Якое майстэрства пераўвасаблення, якое ўмельства адчуць душу «чужога» чалавека! Іменна гэта ўмельства падказала Багдановічу і тыя **адзіныя** словы, якімі кабета аплаквае свайго мужа-салдата: «Ой, забілі Арцёма, забілі, у нязнанай староньцы зарылі, ой забілі Арцёма шрапнеляй, завіруха яго крые белай беляй». Іменна гэтаму ўмельству паэт абавязаны сваёй бясспрэчнай удачай у цыкле «Старая Беларусь», якая дае адчуць непарыўнасць гісторыі і культуры народа, і асабліва ў класічных «Слуцкіх ткачыхах», у вершы, які з'яўляецца вышэйшым дасягненнем Багдановіча.

«Слуцкія ткачыхі»! Вось дзе народнасць, дэмакратычнасць паэтава светаадчування прыйшлі ў поўную, гарманічную раўнавагу з яго танчэйшым артыстызмам. Вось дзе гэта спалучэнне спарадзіла лірычную кампазіцыю, здзіўляюча зграбную і вывераную да драбніцы. Вось дзе тэма, ідэя, настрой верша выказалі сябе з той паўнатой, якая патрабуе адзінства і цэласнасці перыяду, разлічанага на адзіны ўздых:

А за сцяной смяецца поле,
Зіяе неба з-за акна, —
І думкі мкнуцца мімаволі
Туды, дзе расцвіла вясна;
Дзе блішча збожжа ў яснай
далі,
Сінеюць міла васількі,
Халодным срэбрам зззяюць
хвалі
Між гор ліючайся ракі;
Цямнее край зубчаты бору...

І пасля гэтага непарыўнага ўзлёту рытмічнай, інтанацыйнай хвалі — глыбокая паўза, ціхшыня забыцця і мары прыгоннай ткачыхі:

І тчэ, забыўшыся, рука,
Замест персідскага узору,
Цвяток радзімы васілька.

Хрэстаматыйны (без «глянцу»!), майстэрскі верш з пачуццём вельмі чалавечым, з думкай вельмі **істотнай!..**

У АДНЫМ са сваіх сатырычных чатырохрадкоўяў Багдановіч успомніў пра нейкую драму, «у каторай прыстаў станавы лірычным вершам прамаўляе». Багдановіч адстойваў высокае разуменне паэзіі, якое адмаўляе мяшчанскую гасцінную і драму з прыставам. «Бальны, бескрылдаты паэт», ён шукаў гераічнага слова, якое б уславіла чалавечую веліч. і таму пераклаў скандынаўскую песню пра «вецер суворы», што пяе над чорным караблём Аскара, марскога байца, і над яго нешчаслівым каханнем да Інгеборг.

Закаханы ў рамантычнае, Багдановіч разам з тым недаверліва ставіўся да ілжэрамантычнай падробкі, да тых паэтаў, што падобна М. Гумілёву, апявалі бяздомнага валацугу. Вядомая «Эміграцкая песня» Багдановіча напісана так, што з першага погляду можа здацца, быццам паэт спачувае рамантыцы валацуг. Але заўважце, як канчаецца песня:

Не расталіся б мы з нашым
краем,
Каб было дзеля нас у ім хлеба.

І далей успамінаюцца «вёсачка, Нёман і агні партавыя Лібавы». З Лібавы адыходзілі параходы, якія адвозілі за акіян «жывы тавар» — беззямельных беларускіх сялян. Некаторыя з іх трапілі нават у Конга...

Вымушаны жыць далёка ад родных мясцін, Багдановіч натхняўся родным фальклорам і ў фальклорным стылі напісаў адну з лепшых сваіх рэчаў — гераічную легенду пра Страцім-лебедзя, пра «моцнага, гордага птаха». У Багдановіча было вельмі творчае і вельмі плённае стаўленне да фальклору. Ён гаварыў: «Напісан верш, каторы ад народнай песні і не адрозніш... Але нашто той верш? Ці ж замала было б народных песняў і без яго?»

Народныя творы самога Багдановіча стаяць на няўлоўнай мяжы паміж майстэрскай стылізацыяй і ўласна лірыкай. Не выпадкова, што большасць герояў фальклорных вершаў Багдановіча носяць імя Максім. Відаць, паэт хацеў сябе бачыць такім — вясёлым і простым, і дужым, і каб у яго на кашулі былі «вышыты галубкі», і каб ён, як той хлопец з вядомага верша пра Максіма і Магдалену, у карчомцы гуляў, пад цымбалы скакаў, а потым, у смяротны свой час, узышоў на сасновы памост, каб загінуць у імя «злачыннага», але салодкага свайго кахання...

А было зусім не так. Было жахлівае адзіноцтва, немінучая смерць і Чорнае мора пад вокнамі. І яшчэ была непахісная вера ў тое, што народ дачакаецца яснага дня. І радаснае ўсведамленне, што кароткае жыццё пражыта не марна:

Ў краіне светлай, дзе я ўміраю,
У белым доме ля сіняй бухты,
Я не самотны, я кнігу маю
З друкарні пана Марціна
Кухты.

Якое сапраўды мужнае, добрае сэрца трэба мець чалавеку, каб заўважыць, што краіна, дзе ён памірае, — **светлая**, дом — **белы**, а бухта, апошні яго прытулак,— **сіняя, сіняя...**

У ТОЙ дзень, калі першы савецкі касманаўт, малады хлопец з сонечнай усмешкай на твары, узняўся на Ленінскі маўзалей, кіраўнік нашай партыі і ўрада прывітаў не толькі сваіх суайчыннікаў — ён прывітаў усё **чалавецтва.** Тое, што зрабіў Гагарын, узняўшыся да зор, было святам усіх, усяго свету. Камунізм, які мы сёння будуем, узнімае на сваіх сцягах лозунг Міру Працы, Свабоды, Роўнасці і Шчасця для ўсяго чалавецтва.

І так хвалююча, так зразумела гучыць народжанае чалавечым сэрцам паэта ціхае, сумнае, як жураўліны крык, і кінутае далёка наперад слова:

Нашто ж на зямлі
Сваркі і звадкі, боль і горыч,
Калі ўсе мы разам ляцім
Да зор?

З НОВЫХ ПЕРАКЛАДАЎ

Вілем ЗАВАДА

ГОРДА ЎСІМ ГЛЯДЖУ Я Ў ВОЧЫ

Маё імя не на плакатах,
Са сцэн яго ніхто не чуе,
Хаджу ў адзенні небагатым,
Звычайна, як усе, жыву я.

Каналы, што ў граніт адзеты,
Саборы, помнікі, палацы,
Заводы, крэпасці, ўсё гэта —
Мільёнаў безыменных праца.

За гэта йшлі на смерць без
страху,
Ў баі стаялі, быццам скалы,
І білі ворага з размаху,
Ажно уся зямля дрыжала.

Дамоў вярталіся у шрамах;
І зруйнаванаму на змену,
На месцы тым, дзе быў
фундамент,
Яны ізноў лажылі сцены.

Ніхто ім помнікаў не ставіў
І з іх скульптуры не ляпілі,
Яны не марылі аб славе,
А працай помнік свой стварылі.

Зямля, што стала дзіўным
садам,
Лес, што пасаджаны над кручай,
Сляды крыві на барыкадах —
Вось помнік іхні неўміручы.

Маё імя не на плакатах,
Са сцэн яго ніхто не чуе,
Хаджу ў адзенні небагатым,
Звычайна, як усе, жыву я.

Ды горда ўсім гляджу я ў вочы,
Бо кожны бачыць, несумненна,
Што я працоўны, сын рабочых —
Патомак майстраў безыменных.

Пераклад з чэшскай мовы
К. ПАУТАРЖЫЦКІ.

Галоўны рэдактар Нічыпар ПАШКЕВІЧ.

Рэдакцыйная калегія: Заір АЗГУР, Аляксандр БУТАКОЎ, Кастусь ГУБАРЭВІЧ, Васіль ІВАШЫН, Аркадзь МАРЦІНОВІЧ (адказны сакратар), Пятро ПРЫХОДЗЬКА, Раман САБАЛЕНКА (намеснік галоўнага рэдактара), Мікола ТКАЧОЎ, Янка ШАРАХОЎСКІ, Іван ШАЦІЛА, Рыгор ШЫРМА.

«Литература и искусство» — орган Министерства культуры и правления Союза писателей БССР, Минск.

АДРАС РЭДАКЦЫІ: г. Мінск, вул. Захарава, 19. Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі—3-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 3-25-25, адказнага сакратара—3-25-25, аддзела літаратуры—3-22-04, аддзела мастацтва—3-24-62, аддзела культуры—3-20-54, выдавецтва—3-19-52, бухгалтэрыі—3-11-03.

«Літаратура і мастацтва» выходзіць два разы на тыдзень: у аўторак і пятніцу

АТ 00485.

Друкарня выдавецтва «Звязда».